

Марха кьоабала хилда!

СЕРДАЛО

WWW.SERDALO.RU

ГІАЛГІАЙ МЕХКА КЪАМАН ЮКЪАРА ГАЗЕТ

№13 (12640)
Бекарга
бутт,
10 ди, 2024 шу

Газет арадувл 1923-ча шера
майтсела бетта 1-ча дийнахьа денз

1973-ча шера
«Сердало»
газета
«Сийлен хьарак»
яха орден
еннай

12+

КХЕРАМЗЛЕ

Наьсаре кхетаче хилар
КЧС, ОПБ болхлой

5

МЕХКА ВАХАР

Кюагаш доахка 800
кв. метр никъ тоабь
баьннаб

6

ДЕГІААХАР

МагІалбике хьаелла
кийча я, 80 моттиг
йола берий беш

7

ХОВР-ДОВЗАР

Миннаце белгалдир,
дешархошта гІалгІай
мотт ховш хилар

8

КУЛЬТУРА

Филармоне артисташ
хьошалгІа баха
кийчлуш ба

10

www.serdalo.ru @gserdalo vk.com/gserdalo Дзен сердало

Наха гІо деш

Шолже 200 совгІа дезал хьаллаьцар,
«Мехка сагІа» луш

4

Дикача гІулакхашта тІехьа уйла йолаш

Вай мехкадаь
Келаматанакъан
Махьмуд-Іаьлий
65 шу дуз

2

ГалгIай Республикан Кулгалхочо, Ид-аль-Фитр яха цIай (Марха дастар) долаш, баьккха ловца

ГалгIайчен хьамсара бахархой! Хьамсара мехкахой!

Аз даькьаладувц шо керттерчарех цаI дола бусалба наьха цIай Ид-аль-Фитр хьатIадарца, Сийдола марха кхаьба даларца! Чакхбаьлар беза Рамадан бутт, берригача бусалба наха беза а дег чура безаш а бола; кьахетаме, дика хилара нах тIахьехаш бола бутт.

Из дIабодаш, вайна массанена дагахьа лов, могаш а долаш, из юхабар; цох чIоагIа тешаш а да вай.

Дег чура цIенлу, сина паргIато йосса, дика гIулакхаш дара вай соматдолаш йола ха яр из.

ГалгIай кьам массаза хиннад, хьаьша тIаэцаш, камаьрша, эшача моттиге гIо дара кийча долаш. Цу дикача гIулакхаша вIашагIдолл барт, цьхоагIо йолаш кьам хилара хьал.

Цу дезача деношка, вайна дукхазу белгалдалар, вай республике Даьлах тешар чIоагIа долаш бола нах дукха хилар, Даьла дукьа гIо эшача наха накьабаху уж кийча хилар.

Кьаьстта белгалде лов сона, вай кагирхошта карагIдоалаш хинна дика гIулакхаш, цар дукха дика моттигаш дIайихьар сагIа луш, таро йоаца нах биц ца беш, царна сагIа дIадекьача новкьостал деш, хIара дезалга из дIакхоачийташ.

Хьамсара вежарий, йижарий! Баркал оал аз шоана, шо нахаца иштта теркаме хиларах, оаш новкьостал дарах. Баркал хилда дика гIулакхаш мел даьрашта!»

АллахIо хьальэцалда вай марха, ламаз, дуIаш, вай даь дика гIулакхаш!

АллахIах а Цо везваь вайтача Мухьаммадах а (Даьлера салам-моаршал хилда цунна) тешаш хилар чIоагIлулда вай!

Дег чура лов сона, шо могаш хилар, хIара дезала аьттув хилар; маьрша яхача вай республикан а вай Боккхача мехкарча берригача бусалба наьха а вахар кьы тIа тодалар!

Дала марха кьоабала долда вай! Хьийга хало Дала маьлехь язйойла!

Дикача гIулакхашта тIехьа уйла йолаш

Вай мехкадаь Келаматанаькьан Махьмуд-Иаьлий 65 шу дуз

Газданаькьан Ахьмад

Вай мехка кулгалхо Келаматанаькьан Махьмуд-Иаьла 65 шу дузаш ва. 1959-ча шера бIаьстан шоллагIча бетта 9-ча дийнахьа Казахстанерча Каскеленски кхале, Алма-Атински областа чуйоагIача Чамалган яхача йоккха йоацача юрта ваьв вай Мехкада. Дуккхача хувцамех дизза долаш, вахар хиннад цун. Царех боккхагIа бола цьха хувцам хилар, мехка кулгалде из харжар. Цох дола амар РФ президента Путин Владимира делар 2019-ча шера ахкан хьалхарча бетта 26-ча дийнахьа.

Атта ханаш, атта декхараш дацар цунна хьалхашка лаьттараш. Политически хьал кегаденна, кхааш ийдара гIулакх даьржа, хьаIайна латташ экономикаца, вахара оагIонца дувзаденна кхоачамбоацараш долаш ха яр из хьатIавенар.

Ше хьатIавенача хьалхарча дийнахьа денз, балхах чуййна

хиннав Мехкада. Ше кхоачашде гIертар цу сахьате зувргдоацилга ца кхетадеш вацар мехка кулгалхо. Цун кхетама хьалхашка лаьттар керттера декхар - бахархой вахара хьал лертгIа хила дезилга! Дика наькьаш долаш, таханарча ханага хьежжа йола ишколаш, берий бешамаш йолаш, юртбоахама хьал лакхача боараме долаш; массайтта шера болх беш йоацаш, сайца лаьтта фабрикаш, заводаш йолайолийташ, кьахьегача дезар; деррига кхоачашде хьинаре болх бе безар.

Ма дарра аьлча, де дезараш дукха дар, уж кхоачашде рузкьа эшар, хIаьта из республике дацар. Хьалхарча дийнахьа денз, хьинаре кьахьегаш, доккхий хувцамаш юкьбеодоаладаьдале а, тахан а кIезига дац кхоачашде дезараш. Мехка бахача наха гуш да, мел доккхий хувцамаш, дикаш да республике даржаш латтараш. Дикача хьале таханара вахар дерзаде гIерташ ше кьахьегаш санна, шийна гонахьарбараш чуувз цо цу гIалакха юкье.

Иштта да цун хьалхашкара керттера декхар. ХIанзул тIехьагIа массехк шу даьлча хургдолчун уйла еш, тIехьаленна аьнна хила деза тахан хьадеш дар. Ишттача уйлашца, лерхIамашца кьахьегаш хьавоагIа вай Мехкада, хьалхарча дийнахьа денз. Келаматанаькьан Махьмуд-Иаьланна хов, ше санна дог лазаш кьычарга болх байта, кьаман вахар тоадара оарцахбаха, кхоанен уйла

яйта.

Шийна гонахьарча йоккхача тоабанна, боагIача боараме кулгалде ховш саг ва из! Массехк шера хьадеш латтачунга хьежача, из теркалде хала дац. Тхьовра денз ший мехках дог лазаш хьавенача цунна хов, боагIача боараме деррига дIадахьа. Мехка хьал тоаде гIерташ кьахьегаш, бахархошца бувзам лелабар, наха фу хет тахкар, царна хетачунга ладувгIаш хилар лоархIамеча моттиге оттадаь Мехкадаш. Бизнеса гIулакх хьаллоацаш, боккхий инвестораш юкьекхувлаш, республикан экономика лакхача лагIа тIа йоаккхаш латт цо. Хьалхашка оттадаь керттера декхараш мишта кхоачашду, малагIча боараме дIахьош да балхаш яхача дешашта, ше тIахьожам бу Мехкадаш. Оалар дIаэцаргдолча тайпара ала, кхоачамбоацараш хоаденнача моттиге, хьакимашкара боагIача боараме хьадеха, тахка хов мехка керте латтачунна. Эггара хьалха цо, Мехкада волаш, баьккха гIа, ишттача наькь тIа баьккха хилар цун.

БIарг ма кхоачча дукха латташ кхоачашде дезараш долаш, уж дерригаш меттадоаладе шортта рузкьа эшаш, болх бе во-

лавала атта дацар; бакъда, республикан хьал тоадар керттера декхар лоархлал, шийна мел могар де лаьрхIа волча сага де аьттув баьннараш клезига хиланзар. Дагалаца вай, из мишта дIаволавелар... Эггара хьалхарча декхарех лаьрхIар цо республикан хьал тоадара тIехьа Къаман ганз кхоллар. Таро йоацача наха гIо де аьттув хиларал совгIа, кхьдола дукха дикаш доаржаде аьттув баьлар цу ганзага гIолла. Укх деношка дIадихьар вай республике Ид-аль-Фитр цIайна хетадаь дола «Мехка сагIа». Республике мел йола шахьараш, юрташ чулоацаш; доккха сагIа дар из. 4000 совгIа болча халача хьале болча бахархошта, кхачах дизза дола тIормигаши дийкъар.

Эггара халагIа йола ха ера мехка Iаьдалга, керда арадаьнна коронавирус яха лазар даьржача хана. Цу чоалханерча хьале лаьтгача деношка, бетташка Келаматанакъан Махьмуд-Iаьлас шийна де могаши дола новкъостал дир кIалбисача, лазаро лаьцача, таро йоацача наха. Кхачанца, эшача молхашца, лорий техникаца Iалашо яра даим терко лоаттаеш, къахьийгар цо.

Масала, духхьал цъхан республикан дарбанче 2021 шера, лайчилла бетта ПалгIайчен Къаман ганза таронах цо ийцар 6 миллион сом мах бола лорий гIирсаш, молхаш.

Келаматанакъан Махьмуд-Iаьлас аларах, ковид-дарбанчешка 300 садаха новкъостал деш дола гIирсаш ийцар, (цу ханналца ерригача республике а ший мара бацар из кислород луш бола гIирс).

Лоацача хана, ПалгIайчен

лорий дарбанчешка эшаш дола дарбан хьалаш Iалашдара оарцагIбаьнна, дика кийчо йир массехк бетта кхы а тоьаш хургIолаш.

Махьмуд-Iаьлан кхайкара-ло вай мехкара дукха кагирхой оарцагIбаьнхар. Цар лоатгача кхача, амбулаторешка дарбаш деш болча наха эшаш йола молхаш, иштта новкъостал дора лорашта тIалатта хало царца екъаш, халача хьале болх беш бола лораш цъаь ца буташ. Келаматанакъан Махьмуд-Iаьлас ший кхайкаралца вIашагIтехар цъа дезал хинна дIаоттаргбола нах, цудухьа тIехьадитар дунен тIа даьржа лазар.

Тахан вай дIахо а, цъа дезал хинна, дIадолхаш да; барт а цъхоагIо а йолаш. Вай денал дола къонахий дакъа лоацаш ба Россе дIахьош йолча Донбасс лораечача хана. Цу чоалханерча хьале лаьтгача деношка, бетташка Келаматанакъан Махьмуд-Iаьлас шийна де могаши дола новкъостал дир кIалбисача, лазаро лаьцача, таро йоацача наха. Кхачанца, эшача молхашца, лорий техникаца Iалашо яра даим терко лоаттаеш, къахьийгар цо.

ПалгIайчен Кулгалхочо хьалхадаккхарах, СВО доазон тIа латгача бIухошта, цар дезалашта тайп-тайпара таронаш лоаттаеш гIо ду, уж эшаш дола новкъостал доацаш биташ.

Келаматанакъан Махьмуд-Iаьлас ше тIахьожам лоаттабу, хIара деннарча вахаре теркал ца беш уж бутаргбоацаш, лаьрхIа йола операци дIахьоча латтараш даим теркама юкъе хургболаш.

Ерригача Россеца цъхана ПалгIайчено а новкъостал лоаттаду, кердача доазонаш тIа бахача наха. Дика гIо ду Запорожски областа Молочанск-Шахьара бахархошта, цар маьрша вахар меттаоттадеча.

Шоай хьашташ кхоачашде хьожаш хиларах, шоай уйла еш хилар зувш болча наха кхетаду, тахан кхоачашде аьттув боацар, тIехьа тIайоагIача хана дикача оагIорахьа хувцалургдолга. Наха чоагIа лерхIаме да, шоай оаз дIахозаш хилар, шоаш теркалбар. Кхоачашде деза доккхийдараш-м клезига дац тахан а, хIара хIаман ший ха я. Керттердар - хьинаре къахьегаш хилар. Къаман беркате проекташ йоаржайра тIехьа, дика болх дIахьош латт вай мехка тIехьарча шерашка.

ВIалла болх юхасоцаш боацаш, хIара шера хьаеллаш латт мехка керда, йоккхий ишколалаш, ФАПаш, дарбанчеш, берий бешамаш, культуран цIенош. ДIадахача шера 99,3% кхоачаш айделар цу мугIарера гIулакх вай мехка. Масала, «Дешар» яхача къаман проектага гIолла 2023-ча шера 6 778 бера моттигаш луш 12 беркате ишкол хьалйир вайцига, 1 730 моттиг йола берий бешамаш - 13. Иштта къахьегаш, 100% кхоачаш айденнад вай республикера дешара оагIонцара хьал.

Вай мехка доккха беркат доаржадаьчарех я «Дунен халкъашца мах бари доазол арахьа хIама доккари», «ЗIамига а юкъера а доалахье лелаяр», «Экологи», «Кхераме доаца дика наькъаш», «Дешар», «Культура», «УнахцIено» яха къаман проекташ.

Россе рузкъанна йолча Министерствос белгалдечох дар да из. ДIадахача шера кхоачашдаьраш белгалдеш, лакхача маьхе оттабир вай Мехкадаь болх СКФО Россе президента СКФО массазара викал волча Чайка Юре. Къилбаседа Кавказера вахара-экономически хьал тоадара тIехьа, ПалгIай республико хоалуш къахьегар теркалдир цо. Боккха аьттув баьннарех да аьлар цо, ЖКХ оагIонцара декхараш нахагара хьагулдара гIулакх 7,5% кхоачаш лакхдалар.

Юкъедоаладаьча кердадарашка гIолла, тоалуш латт из хьал хIара денна. ЖКХ оагIонцара болх боагIача бораме тIахьожам беш, деррига теркалдеш, наьха кхоачамбоацарашка хьожаш дIабахьа аьт-

тув лургбараш юкъедоалеш къахьийгад, хIаьта цу хIамо дикача оагIорахьа хийцаб из болх.

Чайка Юре белгалдаьчох, Россе рузкъах йолча Министерствос вайцига дIабихьача балхакхача мах оттабеш, къоастадир хьагIадоагIача шера долча рузкъах дола закон. Иштгача боарамга кхоачаш, дика къахьийгар Мехкадас шийна гонахьарча тоабанца, хьаIайна латта доккхий декхараш мехка тIера дIадоахаш, дIадохийташ дола рузкъа лорадеш, лерхIам беш доккаш. Иштгача наькъаца, 2023-ча шера Федеральни ганзера 99% кхоачаш дола трансфераш Iалашде. 14,5% кхоачаш лохделар вай мехка дика гаьнадаьнна лаьтта декхараш.

ДIадахача шера хинначул, 17,1% кхоачаш айделар республике хIама хьаде аьттув хилара гIулакх. Наха лаьрхIа цIенош хьалдар гIулакх - 20,6%, юртбоахама хьал тоадалар 5,8% кхоачаш, хIама йохкара хьал- 21,2%. Иштта дика тоаелар вай мехка туризм. 10% кхоачаш лакхденнад вай республике туристаш тIалатташ хилара гIулакх.

Майрра оалалу тахан, ПалгIай мехкара хьал хIара денна тоалуш, дIахойодача хана а хургдолча доккхача, дикача хувцамех тешавеш да. Цу дерригане на хьалха латгача Келаматанакъан Махьмуд-Iаьлас хьинаре, дигийса ца къовсаш, къахьийгалга гуш да дерригача адама. Ший мехкахошца барта волаш, царцара бувзам безаш хьавоагIа мехка кулгалхо. ХIаьта иштгача нигатаца хьадаьр гуш да тахан.

Дика толамаш даьхад вай мехко экономике, дешара оагIонца, культуран оагIонца, иштта кхьийолча моттигашка. Наьха вахар дикача оагIорахьа хувца аьттув баьннача Мехкадаьна баркал яхараш, цо даьчун, деш латтачун хам бераш дукха ба тахан!

Ваь ди дездеш, из даькъала-вувцарашца цъхан мугIаре да «Сердало» газет а. Могаши маьрша волаш, воахаволва вай Мехкада АллахIа, дуккхача шерашка! Иразах, аьттонах, беркатах бизза хилба цун вахара никъ!

СВО доакъашхой бераш спектаклага хьажа дахар ТЮЗе

Газданакъан Ахьмад

«Даьхен лорабой» яхача ганза моттигерча филиало терко лоаттаеш дола Донбасс лораеш Россе дIахьош йолча лаьрхIа операцен доакъашхой бераш дахар, «Дезага боабашка кIориг» яхача спектаклага хьажа дагахьа, республикан берий театре. Царна дайзар фольга маIан. МоллагIа форда гIаж хоза хила йиш йолаш я, шийх тешаш а кхьичарел белгалйоалаш хила кхераш а из еце.

«Спектакль кийчъаьр начIал долча актIараша, цох боккьонца бола театра хьокхам хилар. ЗIамигача бераша боккхача безамца тIайцар из, цун турпалхошца цъхана дог а лазаш, гIад а уахаш», - аьлар «Сердало» газетата ПалгIайчен ТЮЗе.

Берий таро хилар актIарашца къамаьл де, уж бовза, царга шоай хаттараш дала, шоашта хетар царца декъа. Из цъаькха лоархIаме гIа бар ТЮЗе бодача новкъа баьккха, цо таро хилийтар берий, театра говзал дикагIа йовза.

Цига шоаш баха хилар, царна цIаккха дицлургдоацаш, дег чу дисар. Цига дукха хьаькъал а дика оамалаш а яр хьаьэца, боккьонца йола искусство воккхачунга а зIамигачунга кхача йиш йолаш йолга кхетадир бераша.

Къаманна бицлуц, ший майра къонгаш

Гаьгенакъан Мартина

ПалгIайченна бицлуц, ший майра къонгаш. Денал долча бIухой сийна «Турпалхочун парта» яха проект дIахьош я массайолча ишколашка, яхаш, дийцар «Сердало» газетата «Даьхен лорабой» яхача ганза моттигерча филиала викалаш.

«Дукха ха йоацаш, СВО доазон тIа веннача Йовлой Зоврбика «Турпалхочун парта» оттайир Пхьилекьонгий-Юртарча №1 йолча ишколе, цига цо хьалхарча дий шера дийшадар. Из велар, ший З8 шу даьннача хана. Зоврбик юкъера-говзала дешар дийша вар, цул тIехьагIа, лакхара дешар а дийшадар цо.

Юхьанца дика чакхъаьккхаяр Наьсарера ахархой колледж, цул тIехьагIа, 2009 шера Москверча гуманитарни академе эттавар из деша. Йовлой Зоврбика 2023 шера тIема мугIарашка отта лаьрхIар», - йоах кепайоазоно беча хоамо.

Гаргарча наха яхачох, из дика оамал йолаш, моллагIа новкъостал эшача сага гIо де кийча вар.

Илдарха-Галий тIарча таро йоацача дезалашта, 100 кхачан тормиг бийкЪар

Султиганъкъан Йоакъан

«Мехка сагІа» яхача боламга гІолла, 100 кхачан тIормиг бийкЪар, Илдарха-Галий тIарча таро йоацача дезалашта. Из хоам тха «Сердалога» бир шахъара мэре болхлоша.

«Илдарха-Галий тIарча администраце гулбир тIема доакъашхой дезалаш. Таро эшаеннарашта, могош боацарашта, цхъаь бахача боккхийча наха санна, сагІа дийкЪар царна а», - йоах тхогарча хоамо.

Илдарха-Галанна хъакъоастабъа кхачан тIормиг 182 бар, царна юкье-ра тIема доакъашхошта лархIараш - 82, юхебиса 100 тIормиг таро йоацарашта лархIа бар. Хала боакъараш, гІо эшараш мичахъа бах ховш болча дийшача наха гІо деш, дIабихъар из болх. СагІа дийкЪар Эбарга-Юрта а.

Эггара хъалхарча аргIагIа терко йир баракашка бахача Пригородни кхалерча бехарашта. 115 кхачан тIормиг бийкЪар цига, юкь-ельаьцар тIема доакъашхой дезалаш а.

Селий мехкара «Луна-Парк» кхъачай вайцига

Гаьгенакъан Марина

Махачкалера «Луна-Парк» кхъачай вай мехка ха яккха. Цига гулбенна хилар Іаьлий-Юртарча гимназера дешархой.

Из хоам «Сердалога» бир цигарча болхлоша. 5 D форматах йола «Космоса заман дегІаахар» яха шоу гойтар цар; гулденнача берашта, боккхийбарашта. 1-6-ча классашка бераш дар гулденнараш.

Шоашта гойтачох тамаш яь дала ца могош, хъехархошца из дувцаш, дар бераш», - йоах тхогарча хоамо. ХIара тоабанна космоса тамаш бIаргаго лур ах сахъат ха я.

Шолже 200 совгІа дезал хъаллаьцар, «Мехка сагІа» луш

Газданаъкъан Ахьмад

ГІалгІай мехка, Рамадан бетта тIеххъарча деношка, «Мехка сагІа» луш бола боккха болам дIахъош ба, из вIашагIбеллар ва мехка кулгалхо Келаматанаъкъан Махъмуд-Іаьла. Из ларххIа, таро йоацача нахага новкъостал дIакхачийтара, деш да. Вай мехка из каст-каста доаккхаш дола сагІа да.

«Кхачан кхоачамца новкъостал дир Шолже бахача 200 совгІа дезала. Шахъара админстраце царна

дIаделар дулх, хъоар, шекар, даьтта, бе-бе Ювнаш чуйола тIормигаш. Цу новкъостала юкьебоагIаш бар Россе Донбасс лораеш дIахъош йолча операцен доакъашхой дезал, иштта таро йоацараш», - аьлар «Сердало» газетага ГІалгІайчен Паччахьалкхене. Рамадан бутт дикача гІулакхий, къиноех нах ценбалара бутт ба. Цу хана дукхача наха сагІа лу, дика гІулакхаш ду, дикагІа хила хъож.

ГІалгІайчен бахархой цу юкье ба. Цар а иштта дика сагІа лу, тайп-тайпара кхета-

ченаш ю, таро йоацарашка хъож, эшачунца новкъостал а деш.

Рамадан бетта гонахъарча

нахъа хъашташ кхоачашдар лоархIаме да, дукхача наха дика хет цу тайпара сагІаш деш.

ГІалгІай лоIамхоша новкъостал ду, «Мехка сагІа» деча

Газданаъкъан Ахьмад

ГІалгІайчен волонтераша новкъостал ду кхачан кхоачам дIабекъаш, «Мехка сагІа» даккхара бола дикача гІулакхий болам мехка дIахъош. Из дика гІулакх хъалхадаьккхар ва республикан кулгалхо Келаматанаъкъан Махъмуд-Іаьла. Республикан тайп-тайпарча моттигашка новкъостал эшаш бола нах бах, уж юстара цабитара сагІа чIоагIа лоархIаме да.

«Мехка сагІа» яха болам, таро йоацаш бола нах чулоацаш, царна новкъостал де аьнна дIахъош ба. Мехка волонтераша безамца хъаллаьцар из гІулакх, накъабаькхар цига новкъостал дара. Цар дика кхетаду, шоай балхах тийша дукха хIама долга, цудухъа шоашта могош ду цар, таро йоацача нахага ший ханнахъа из новкъостал дIакхачийта гIерташ», - аьлар «Сердало» газетага, ГІалгІайчен лоIамхой тароний центра кулгалхочо Гоамакортанаъкъан Мустафас.

Хъалхарча дийнахъа 40 лоIамхочо кийчбир кхачан 600 тIормиг. Цар бIарчча ди даккхар, сабаре уж кийчдеш, эшача нахага уж дIакхачийта ловш.

«Сердало» газето яздаь хиннача беса, «Мехка сагІа» яха болам массехк дийнахъа дIахъоргба, вай мехка гІолла. Селхан из

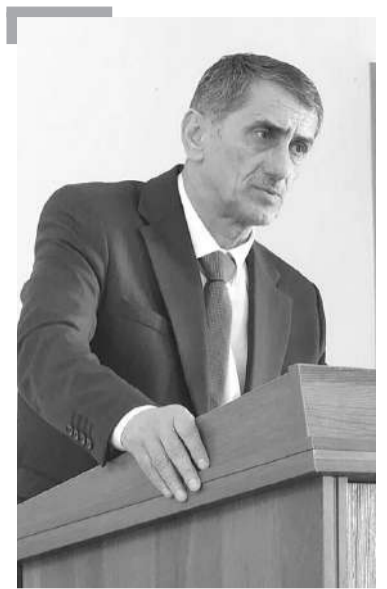
хилар МагIалбик-Шахъаре, МагIалбика, ЖIайрахъа кхаленашка, Лохерча Курпе, Къаскима.

ТIаккха дика гІулакх деш боакъараш кхъар Шолже, Илдарха-Галий тIа баха нах болча, шоаш кечдаьча кхачан тIормигашца. ТIехъа тIадоагIа шин дийнахъа, уж дIадекъаргда

Магаса, Наьсарен шахъарашка; Наьсарен, Пригородни кхаленашка.

Шийна уллуврвар лархIар, дика гІулакх леладар массаза а хиннад, гонахъарча наха масал гойташ. Цхъана вай таро я ер дуне дикагIа, камаьршагIа де, вайгара новкъостал эшаш болча наха гІо де.

Наркоманена Тлахьожам лоаттабу МагIалбике

ГIазданаькъан Ахьмад

Наркоманена кьовсам лоаттабеча коммиссе шахьара администраце дIайихьача кхетаче белгалдир, МагIалбикера наркологически хьал чIоагIа тIахьожам беш долга.

«Таханарча дийнахьа МагIалбика кхален диспансерни учёте латтараш 194 саг ва, профилактически учёте - 16 саг. Укх шерарча хьалхарча кхаь бетта учётера дIаваккхав ши саг, керда саг дIаоттаваьвац. Наркотикашца бувзам лелабериь таханара юкьера ха 33 шергара 30 шерга Iолохьеннай. Ер шу доладелча денз, наркотик яха дохьаж дохкаш йола ши моттиг гучаяьнай. Лирика, тропикамид яха наркотически лоархIаш йоаца, деIа зе деш йола хIамаш йохкаш моттигаш хоаеннаяц.

КоАП гIулакхех Iаьдало бехктокхаме эзав 20 саг», - дийцар «Сердалога» МагIалбика кхален администраце кулгалхочун гIонча волча Хамхой Iалихана. Наркотикашца духьала кьовсам лоаттабеча коммиссе доакъашхоша дийцар, цу гIулакха цахаддаш тIахьожам лоаттабе безилга. Цу гIулакха лаьрхIа бIарчча программа я шахьаре вIашагIелла дIахьош. 2026-ча шерга кхаччалца дIаяхьа езаш я из программа.

Шахьаре, юрташка дIакхухьача кхетаченашка бахархошца дувц, наркомани яха доккха зулам юхатохарах, цун деррига наькъаш дехкарах, цу дохьажача бувзам лелабераш гучабоахаш бола болх дIакхяхьарах.

Наьсаре кхетаче хилар КЧС, ОПБ болхлой

Коазой Мадина

Наьсарен администраце, шахьара кулгалхочун гIончас Котанаькъан А. кулгал деш, дIайихьар, Наьсарен-Шахьара чоалханерча хьалах, цIера кхерамзлен Iалашо ярах йолча коммиссе арIанара кхетаче, яхаш, дийцар доал деча даькъ тIарча зарбан болх лелабераша.

Цига дакъа лоацаш хилар ад-

министраце граждански оборона, чоалханерча хьала отдела кулгалхо Янданаькъан З.; Наьсаре, Наьсарен кхале гIолла йолча ОНДПР кулгалхо Кьоастой М.; иштта администраце кхьийолча отделий, Наьсарен административни куран кулгалхой.

Гулбеннараша дийцар, бе безача балхах, иштта цIи ялара кхерамзлен Iалашо е еза ха тIакхоачаш латташ хиларах. БIаьсти хьаяларца; наха, беша-

машка кулг тохаш, йокъаенна йоархIаш, баьцаш летаеш хиларца; цIи ялара кхерамзлен болх тIакхеташ хилар а теркама юкьейцар гулбеннараша.

Иштта цу кхетаче техкар, бIаьсти Iаьржа хиш доагIаш хуле, де деза балхаш. 2024 шера цу гIулакха яь кийчо а белгалйир. Цул совIа, еррига цIи ялара кхерамзлен лаьрхIа йола таронаш, Наьсарен-Шахьара доазон тIа, хила езаха боарам тIа кийча хилийта, аьнна,

хьоахадир.

«ВIаштIара даьча цIеношка бахача наьха, иштта нах кхотабенна бахача моттигашка, таро йоацаш бола нах бахача, социальни кхерам болча моттигашка бахача нахага хоам бара кийчо е, из дош даим теркама юкье лоаттаде; цIаьхха, хоам бе безаш хуле а», - аьлар гулбеннарашка.

Шоаш мел дийца дешаш ханнахьа кхоачашдарах, бехктокхаме бараш белгалбир.

Наха низ бе тарлуча моттигашта, Тлахьожам лоаттабу МагIалбике

ГIазданаькъан Ахьмад

МагIалбике дIайихьача терроризма духьале еча коммиссе кхетаче дийцар; шахьарера дешара моттигаш, дарбанчеш, иштта кхьийола балха моттигаш терроризм яхача зулама духьала кийча хила езилгах.

«Шахьара да волча Галай Мусас белгалдир, мархий цIай дездеца деношка, тIема коталон 79 шу дузача деношка, вай республика хьакхелла ди дездеца хана, Россе ди дезду цIай долча хана цу оагIонцара тIахьожам, терко геттара чIоагIа, лакха хила езилга», - дийцар «Сердалога» шахьара администраце зарбан болх лелабераша.

МагIалбикерча дукха адам гуллуш йолча моттигашта тIахьожам лоаттабергба. Деррига цIайш дездеш йола кхетаченаш; нах парIата, дог делаш болаш, цхьаккха кхерам боацаш; хила еза.

«Бера дог Глоздаккха» яха кхетаче д'айихьар вай мехка

Б'арахой Муслим

Х'ара шера д'акхухьаш йола «Бера дог Глоздаккха» яха беркате кхетаче д'айихьар Маг'албике. Маг'албика кхаленна чудоаг'ача, дукха дезал болча фусамашкарча 300 бера совг'аташ дийк'ар. «Сердало» газетага из хоам бир цох г'улакх д'ахьош хиннача Охценак'ан Ислама.

«Дикача г'улакхий дуне» яха г'ю деш йола ганз я из беркате г'улакх д'адахьа дагадехар. Иштта из болам д'абахьара юкье дак'а лоацаш хилар «Ихсан» яха ганз, «Дикача г'улакхий г'ала» яха тоаба, «Кагирхой г'улакхех дола ц'а», «Тооба» яха г'ю деш бола оаг'ув. Галг'ай къаман Иадаташ, культура, галг'ай мотт шийна мишта хов гойташ йолча викторино ч'оаг'а тоам бир берашта. Иштта Кьор'ан сураш деша ховрашта юкье яхьаш д'айихьар. Бокхийбараш а бар цу моттигаца сак'ердалуш, царна лаьрх'а лотореяш ловзадир. Ахчан совг'аташ кхаьчараш а бар царна юкье», - дийцар тха газетага.

Белгалде деза, «Дикача г'улакхий дуне» яхача ганза хьалха латта Охценак'ан Зарема дуккхача шерашка из хоза г'улакх в'ашаг'идоллаш хьайоаг'илга.

Илдарха-Г'алий т'ара миho тийда тока саьргаш хувцаш баьхкар болхлой

Султиганак'ан Йоак'ап

Геттара ч'оаг'а баьннача миho тока саьргаш тийдар Илдарха-Г'алий т'а. Чехка арабаьлар болхлой уж меттаоттаде. «Сердалога» из хоам бир шахьара администраце.

«Ах бийса яьлча денз, сердал йоацаш хиннаб нийса ах шахьарера бахархой. Ч'оаг'а баьннача миho масехк моттигера саьргаш Йолегадаьдар. Сатассарца арабаьнна, цига к'ахьегаш баьхкар цу муг'арера болхлой», - йоах тхогарча хоамо.

Миho хедаьь еррига моттигаш тоаяь баллалца д'абихьар из болх. Дикка к'ахьегаш дийзар болхлой, х'ана аьлча тока саьргаш хийда моттигаш шахьаре дукха яр.

К'юагаш доахка 800 кв. метр никъ тоабаь баьннаб

Султиганак'ан Йоак'ап

Б'аьстан хоза ха латташ хиларах, Галг'айчен наьк'ашка деш дола балхаш сихденнад. 2024 шу доладелча денз, наьк'аш тоадаь йистедаьхад 800 кв. м долча доазон т'а, яхаш, дийцар «Сердало» газетага

Галг'ай Республикан зарбан болх лелабераша.

«Галг'айчен Минавтодора каст-каста хьожаш, наьк'ашка нийслуш дола кхоачамбоацараш юстардоах. Бак'ьда х'анз юрташкарча наьк'ий хьалаш кхы дикачарех дац. Шоаш

болча дак'ь т'а из болх лертг'а в'ашаг'болла беца кулгалхоша», - аьлар республикан кулгалхоцо Келаматанак'ан Махьмуд-Иаьлас, ше цу балхах дувцаш.

Цо белгалдир цу лостамаг'а болх дика д'ахьош хилар, из го йиш я, мехка юрташкарча д'аюха водаш хилча. Уж наь

к'аш да «Пх'илек'онгий-Юрт-Ачалкхе», «Оалкам-Мужече», «Маг'албик-Махьмад Хит'е», «Эккажк'онгий-Юрт-Иаьлий-Юрт». Давьтгаг'а, Ж'айрахьа бодача наьк' т'а; Наьсарен, Илдарха-Г'алан, Шолжа урамашка водаш хилча, тоабаь хоза никъ гуш ба.

Наьк'аш к'юаастадеш дег'ача б'юаг'илгаша доккха г'ю ду, машинашца леларашта

Султиганак'ан Йоак'ап

хархошца к'амааьл деш.

«Кавказ» яхача федеральни наьк' т'а к'юаастам беш оттадаьча з'амигача б'юаг'илгаша, шоашта йоккха оатто елга белгалдир машинашца лелараша. «Сердало» газета журналиста техкар из г'улакх, ба-

«Ара баьде йолча хана, из никъ к'юаастабеш дилла така ца зувш вусар хийла, кхерам бар дехьа оаг'он т'а валар. Со х'ара денна Магасе ухаш ва, цунга хьежжа, х'ара дийнахьа из х'ама нийслора сонa.

Наьк'а к'юаастам беш дола б'юаг'илгаш дог'аро ч'оаг'а аттача даьккхар из г'улакх, гуш хул дехьавала йиш йоаца доазув», - дийцар Шолжа-Шахьарерча вахархоцо. Дуккханеша белгалдир, боад эттача в'алла х'ама гуш доацача наьк'ашка; цхьа бахьан мук'аг'а сердал

Иалашье езар, аьнна.

Баьдеча хана дешара, балхара чубоаг'ача наха; хало ю цу кхоачамбоацаро. Теркалде деза, «Кавказ» яха федеральни никъ лакхача боараме тоабаь хилар, цо 26 км чулаьцай. Из болх д'ахо а д'ахьош ба укх шера.

МагІалбике хъаелла кийча я, 80 моттиг йола берий беш

Газданаькъан Ахьмад

МагІалбик-Шахъаре хъаелла кийча я, 80 моттиг йола берий беш, М. Ю. Лермонтова цѳерагІа урам тІа я из. Шахъаре чІоагІа эшаш хинна гІишло хъалир, «ДегІаахар» яхача къаман проектага гІолла, бераш долча дезалий вахара хъалаш тоаде

лаьрхІа я из. ГІишло хъаль-яра контракт дика кхоачаш-ийр моттигерча «Маяк» ООО гІишлонхоша.

«Шозза вІаштІара яьча берий беша гІишлон чу я массехк группан фусамаш, хІараяр 20 сага лаьрхІа я. Из хъальяро таро хулийтаргъя МагІалбика бахархошта балха

баха а, шоашта ловш дола вахарера гулакхаш кхоачашде а. Цар берашта дикал лакха йола кхетам лургба, деша даха ха йоаьча берий моттиге», - аьлар «Сердало» газетага шахъара администраце.

Берий беш Іалашгъьй эшаш болча чурча гІирсаца; берашта хоза, сапаргІата салаІа моттиг я. Цул совгІа, дукха кхьй-

ола дешара, ловзара таронаш я, спортаца ювзаенна ха дІаяхъа моттиг я, берий могашалга хъожача лорий кабинеташ я. ГІишлонал арахъара моттиг а кийчъьй, берий ловзарашта лаьрхІа. Керда берий беш зІамигачар дика унахцено хилийтара, уж иразе кхувш доагІаш хилийтара лаьрхІа хъальяьй.

Закон толхадеш, арахъара тІавена ворхІ саг хиннав вайцига

Газданаькъан Ахьмад

ГІалгІайчен бокъонаш лораераша гучадаьккхар, Навсарен-Шахъаре бокъонаш телхаеш вена, ворхІ саг хилар. Из гучадаьлар, миграцен даькъ тІа зуламаш деш, законаш телхадеш моттиг йий хъожаш, хьем боацаш-профилактически болх дІахъоча хана. Из болх дІабихъараш бар, миграце хаттарех йолча урхаллен иммиграционни тІахъожам лоаттабара отдела, иштта ГІалгІай Республице гІолла йолча МВД наха низ барца къовсам лоаттабара Центра, моттигерча Россе УФСБ болхлой.

«Из болх дІахъош, полици хъежар Узбекистанерча 24 сага каьхаташ нийса дий. Цу юкье ворхІ саг Российски Федерацие чувала бокъо йолаш хиннавац», - аьлар «Сердало» газетага хоам баьраша.

ГІалгІайчен бокъонаш лораерашта хъалхадьккхар, укх мехка ваха бокъо йоаьчаш вола кхыча пачахъалкхен саг административни оагІорахъара Россера араваккха везаш хилар. Нагахъа санна цу сага ше из ший ханнахъа хъа ца дойя, цунна гІод тохаргда, лаьрхІа моттиге чу а волларгва, цул тІехъагІа низагІа мехкара ара а воаккхаргва.

ГІалгІайчен единороссаш ишколалашкара кхача миштаб хъожаш ба

Коазой Мадина

Партийни проекта чудаагІаш, ГІалгІайчен единороссий «Партийни десант» дІахо а ший болх дІахъош я, ишколалашка берашта кхача балара гІулакх мишта латт хъожаш. Укх деношка Шолжа кхален Эбарга-Юртарча №2 йолча ишколе дІайха даар берашта далара болх мишта латт хъежар, яхаш, дийцар моттигерча «ЕР» отделене зарбан болх лелабераша.

Ишколерча даар кийчдеча даькъ тІа болх мишта бу хъежар Шолжа кхален парте МО секретарь Йовлой Мухъмад, Эбарга-Юртарча администраце кулгалхо Келаматанаькъан Омар, иштта парте моттигерча даькъа доакъашхой.

«Деррига даар кийчду хъалххе отадаьча беса. Кхачан кхоачам хъаьц ГІалгІай Республице гІолла йолча Роспотребнадзора дІадеххача тайпара.

Кхача баара йолча моттига санитарни хъал лерттІа да. Шоай ханнахъа хІама а юйит берашка. Тхона лоархІае да, берашта шоай ханнахъа, дикал йола кхача луш хилар», - аьлар тІахъожама болх дІабихъараша.

«ТТ» оала тепча лелаяьр, лаьцар бокъонаш лораераша

Султиганаькъан Йоакъап

Бокъо йоаьчаш, «ТТ» тепча лелаярах лохаш хинна вахархо дІалаьцар МВД болхлоша, Илдарха-ГІалий тІара. Из хоам «Сердалога» бир Іаьдала болхлоша.

«Из лохаш хиннача МВД болхлоша Осканаькъан, Ленина урамаш вІашкаоттача хоавенна, дІавигар из», - йоах МВД болхлошккара бенача хоамо. Цун гІулакх техка даллалца, Іаьдала болхлой кара хургва из.

Болх харжа новкъостал ду дешархошта

Гаягнакъсан Мартина

Мехкашта юкьерча, тахан латтача хьалашка кулгалде Юмабеча колледжа болхло, Дикажананкъсан Роза хьалха йолаш, баха хилар Габлий-Юртарча гимназе.

Цу тайпара шоай хкетаченаш йолаш, цар берашта дикагга довзийт дешара моттигашка хургболча балхаца дувзаденнар, цар таро я дѣахо деша отташ, шоашта бакъахьа хета болх харжа, яхаш, дийцар «Сердало» газетага из болх вѣашагѣбеллараша.

Ший болх Дикажананкъсан Розас хетабир деша оттачарна, шоаш беча балха, хургбола говзанчаш кийчбара, дешара.

Цул совгга, цо берашта хьалхадаккхар, Мехкашта юкьерча тахан латтача ханашка кулгалдара йолча колледже отташ хилча малагга каьхаташ деза.

Компьютерий болх Галашбеча Хьаштарананкъсан Мухьмада 9-11 классай дешархошта довзийтар «Информационни система, программирование» оагѣорахьа де дезараш. Цига берашта дуккхадараш хьалхара хозаш а дар, иштта царна дайзар программированиеца дувзаденна балхаш. Идриса Мухьмада иштта довзийтар компьютерни системанна Галашо яра кердадараш, лоархѣаш йола техника таханарча хьалашка лелаяра болх.

Лакхара дешар дийшача аптекан болхлочо Хьаштананкъсан Аьсета даьча къамаьла юкьера, дешархоша хьайцар, дарбане молхаш дика мишта хул», - аьлар хоам баьчо.

Хкетаче чакхйоалаш, Дикажананкъсан Розас гимназе кулгалхочунна Дибарананкъсан Зареманна, «Дешархошта дика кхетам баларах» яха грамота елар.

Миннаце белгалдир, дешархошта гѣалггай мотт ховш хилар

Коазой Мадина

Республикан Миннаце белгалбир, 7-ча классагара 11-ча классага кхаччалца болча дешархошта юкье гѣалггай меттала дикагга йола очерк язьяраш, яхаш, дийцар цигарча зарбан болх лелабераша.

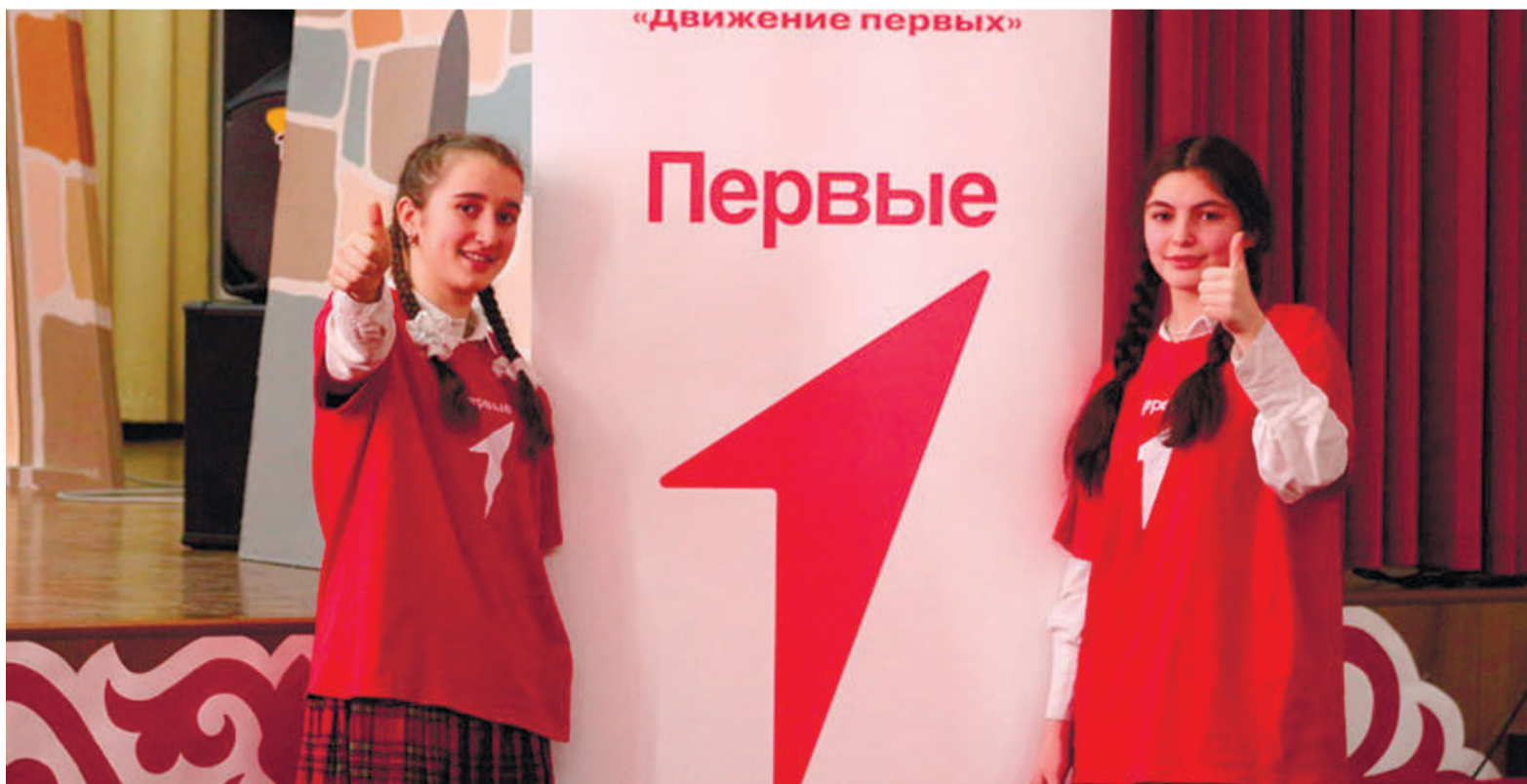
Къаман политикан министра Гюнчас Пхьарананкъсан Асхьаба котбаьннарашта грамоташ, аччан совггагаш делар.

Из хьалхара алапий хила мег Экажжонгий-Юртарча №1 йолча юкьерча ишкола дешархочун Къоастой М., Наьсарен №3 йолча юкьерча ишко-

ла дешархочун Гиренанкъсан Я., иштта Илдарха-Галан №3 йолча юкьерча ишкола дешархочун Нагойнанкъсан М. Беркат хилда царна. Вай дерригача къаманна тахан лоархѣаме да, гѣалггай мотт малагга хьале ба хар. Дезалаша доахача толамаша вай ггад а кхувл.

Хѣанз хьатгадоаггача мархий деношка, зѣамагга экзамен яла езаш хургда бераш, гѣалггай меттала марха къоабала дувцаш.

Белгалду, гѣалггай меттала дикагга очерк язьяра хьа хета-ьяр гѣалггай, нохчий къамаш мехкахдаьха 80 шу дизара.

«Зарница 2.0» яхача ловзара доакъашхой, хоржаш ба вайцига

Гаягнакъсан Мартина

«Хьалхарчар болама» доакъашхошта лаьрхѣа долча «Зарница 2.0» яхача ерригача Россѣ дѣахьоча гѣема ловзара тоабаш вѣашагѣохкаш ба вай республике. Из хоам «Сердалога» бир Налгананкъсан Рамзана.

«Шоллагга даькьа юкье хургдола бераш да тахан хоржараш. Лакхерча, юкьерча, лохерча классашка дешаш долча берашта юкье дѣахьа екьаргья моттигаш. Итт сагах латташ хила езача хѣара тоабанна юкьера бераш, цхьан ханара хила деза. Вайцигарча Хьалхарчар

ши тоаба хургья цига. Эггара зѣамаггабараш - 8 шу даьнна.

«Зарница 2.0» дѣахьош да, бераш шоай Даьхе езаш, цун сий деш кхеде дагахьа. Дешархой Юмабу лозаваьча сага эггара хьалхара гѣо де, эрий ара цхьаь бисача фу де деза, кибекхерам тессарашца гѣулакх

мишта леладе деза», - дийцар тха газетага.

Саькура бетта 23-ча дийнахьа хиннад ловзар дѣадоладалар, вешта аьлча, юхьиг. Онлайн-кийчонах чакхдаьннад бераш тахан. Укх шера вай республикера цу юкье даькьа лаца йиш йолаш ва 100 сар.

Искусствон доккха дакъа

Галгъайче дезду, халкъа суртанча волча
Батайнакъбан Забудица 85 шу дизар

Габзданаъкъбан Ахьмад

Галгъайчен искусствон дунен тла дездеш да, республикан халкъа суртанча волча, Росссе суртанчий Союза доакъашхочун, исбахъален искусствон халкъашта юкъерча ассоциация-ЮНЕСКО АИАП доакъашхочун Батайнакъбан Висангире Забудица 85 шу дизар.

Галгъайчен доазол араха а цихеза, дика вовзаш волча, цу тамашийна начлал долча, ший кхолламца кюаргга хьамсарча мехкара хозаленаш гойта ховш волча, ший сурташка гюлла къаман культура, ладаташ ше дезаш хилар гойтаранх глджхувлаш волча Висангире Забудица суртий кхоллам, ший тайпара дуне довзийташ йола оагъув я.

«Суртанчан кулгаговзала искусство, начлал долча, юакъингах гирсаш де ховш волча, дукхача лаьрххлача гойтамий доакъашхочо Батайнакъбан Забудица ма дарра ший дег чура хьал хьагойт» - аьлар, Галгъай Паччахьалкхен исбахъален искусствай музейа искусствоведа Булах Аннас, ше «Сердало» газета интервью луш.

Батайнакъбан Забудица дика вовзаш вола сурташ дехка говзанча хинна лац, из ва дукхача шерашка денз доакъашхочо хьабьал, ший балхага гюлла нахага длакхоачийташ. Цун сурташка гюлла го йиш я вахар, культура, галгъай къаман ладаташ, из вай тлехьа тлаюагъа тлехьенга кхоачаш дола мах баь варгвоача истори да.

Суртанчас каст-каста дехк галгъай истори, къам гойташ дола сурташ. Цо ший балхага гюлла хьагойт тайп-тайпарча ханашка хиннар, хьажархой таро хул цу ханашка юхабаха. Цо доккхача начлалца хьагойт вайна ер дуне ше мишга тлаэц, цу юкъе искусствон дакъа малагъа моттиг длаоачаш да.

Батайнакъбан Забудица ваьв 1939 шера, Пригородни кхаленна чуйоагъаш хиннача Длаьха Къухь оалача юрта. Зламига волча хана денз, из кхоллама тлера хиннав, бакъда дикка воккха хинначул тлехьагъа, ше эскарера цлавеча мара хьалхара гъа баккханзар цо суртанчан наькъ тла. Цу хана из вар Ленинградерча ингале хламаш еча заводе сурташ дехка юмалуш вола дешархо. Укхазе эггара хьалха яйра цунна, юакъинга чу фо чудетташ, хоза хьаеш йола пхьеглаш, из цунна

чюагъа дезаделар. Цхьа хлама ца туллийташ, деррига чулоачаш, сиха юмалуш воагъар из, цунна влалла дага а дацар, ше тлаюагъа заман чухь цу тайпа гирсаш деш хургва аьнна, е цига из говзал шийна эшаш ма хургий, аьнна. Хьалхара юакъингацара болх цо длаболабир Новосибирске, цига Батайнакъбан Забудица итт шера физика полупроводника оалача институте, говзал юмаеш, болх баьбар.

«Ший кхоллам цу говзанчас хьабу, бос боацача минералех (лоалаь хрусталь), фо чудетташ, иштга бес-бесарча, технически шушай юакъингах, яздаьдар цу кхолламхочун балхах Галгъайчен исбахъален искусствон музейа кертерча болхлочо Алмазанаъкъбан Лейлас. - Чюагъа говзаяча хозача хламашта бларг тлаотт, дукха уйлаш сомайоах, керта чу уйла чуйоссийт, уж ба кура къонахий, сихача говраш тла багъаш; бес-бесарча юакъингах яь хьыйола хламаш, хоза пелаш, эрсий халкъа фаьлгий турпалаш, галгъай оаламий а дувцарий а турпалаш, кхы дуккхадараш.

Цо яьча хламаш хьожача хана хеталу; ванагъа, мишга карагъдаьнна-хьогъ ер болх бе, аьнна.

Батайнакъбан Забудица даь гирсаш, нах; халкъа ладаташца дувзаденна хул. Царна юкъе да «Боргал», «Самовар», «Боарха котам», цу фаьлгашкара хланзза хьараяьлча санна я уж хламаш. Из духхьал хано вайна юхедитар хинна лац. Царна чу доалл шоай тайпара иличюагъа, дегаш гюлла чакхдоалаш, цхьайолча хана беламе а долаш.

Говзанчас хьагойтача балха дика гуш я цун кхолламах чакхъаьнна ха. Цунна тешал ду бос боацача минералашца цо баьча балхо, - «Къоано», «Халхабувла йоI, зламсаг», «Халхархо», «Ловзар». Цу балхашта чубоагъаш ба исбахъален чам, гирс хьабара говзал, композицеш дагайохара никъ.

Говзанча низ хоалуш ба; Галгъайчен мифологе, исторе оагъонаш гойта гертташ из хиларца. Цу темах ше сурташ дехкаш, вай мехкахо герт дладахача бляшперен чухь баьхача галгъай культура наха длагойта. Царех лоархламе бола болх ба «Сеска Солса» яхача темах дола цо хьадаь сага куц, из хетадаьд галгъай нартски эпоса цихезача турпалхо-чоа.

Цун балха юкъе кертердар да, кхычунна дилла маргардоача сага сурт цо дул-

лаш хилар».

Висангире Забудица кхоллама балхага хьожаш, говзанчаша кертерча Кавказа даим лоя уллача дукъо тлаюхийт, латташ йола ха, цунна гонахбардар юкъе доладеш цо дехкаш долча сурташга. Суртанчан балха юкъе, лалама хозале массаза а хул профессионални хозал гойташ, ше массаза беча тайпара, кхыча суртанчий юаочача беса говзал юкъеюолаеш бу цо из болх. Цун балхаша хьагойт говзанчан лаламцара безам, цо из къабстга ший тайпара тлаэцаш хилар, иштга из кхычунга кховдабе гертташ хилар.

Суртанча, ше лалама хозале езаш хилар, духхьала суртача гойта лац, цунга гюлла деррига дуне а гойта хьож из, цо ший дег чура уйлаш длаювзийт наха, уж ма ярра царга кхачийта хьож из.

Эггара чюагъагъа Батайнакъбан Забудица лаламца бувзабеннача балхаца кертердараш бесаш да. Цо леладу пленэр оалача технологе бесай тайпаш, ма дарра лалам тлаэцаргдолаш. Цун суртий бесаш шоай тайпара да, кхы цу хьисапе сурт дуларгдоачача тайпа бос харжа хов цунна.

Ший балха юкъе цо терко тлаюхийт хлара сурта дакъа, гъаьнаш даде а е гънаш яле а, сигалара морхаш е лаьтгара зизаш даде а. Из бахъан долаш, кхыча говзанчий доачача тайпара нийслу цун сурташ.

Массаза а уйла е ца езаш, Висангире Забудица керта чу долча сурта сибат да лаламан Галгъайче. Цу кхерий чюагъоно чулаьцай ерига, лаца йиш мел йола, хозале. Укхазе яьржа яда альпийски баьццара аренаш, цу баь тлара зизаш, ший тайпара хоза хьадж юагъа дарбане баьцаш, дарбанеча дийка гъаьнаша шелал а цена

фо а лу даим. Листа латтача, шера гъа долча хьунаша, сий долча кертерча Кавказа даим лоя уллача дукъо массаза лалама хозале кхайкае таро лу.

Цецвоаккхаш, хьийдда лоамах чубоагъа хиш, шокетташ юдоагъа хин тоатоллаш, цена хьастара хий - цу дерригане яздайт суртанчага ший кхоллама балхаш. Къабстга цига, юхъанцарча лалама хозале йолча, бляшперашка денз сигала бовхьамаш кхоачаш латтача галгъай глалаша, Батайнакъбан Забудица низ лу, ший болх длахо длабахьа. Галгъайчен лоамаша цахаддаш хьинар а низ а лу цунна, ший кхоллама никъ лелабе, цо из цунга гюлла наха длалу.

70-ча шерашка денз, Батайнакъбан Забудица болх беш а вахаш а Габбартой-Балкхарой мехка вале а, ший хьамсарча Галгъайче из каст-каста хул.

Цун лаьрххла бола гойтам хул, Галгъайчен паччахьалкхен музейе санна, Габбартой-Балкхарой къаман музейе а. Искусство чаккхе йолаш яц, наьха дегаш вланий хотташ я из, уж моллагъа къаман хиларах, цунца влашкадоагъаш да культура а мотт а.

«Моллагъа болча сага кхоллама терко тлаюдаш хул, гонахбарча хьалах йола уйла а чуйоссийт, кюаргача уйланга вохийт. Висангире Забудица болх къабстга иштатарех хул массаза, цо хьагойт тахан латташ йола ха, вайна хинна вахара юткъам. Цун кхолламо гъахьех машара, хлара саг ший уйла еш хилара, укх дунен тларча ший моттига уйла яра, цо хьагойт искусствон ший тайпара мотт болга, из мотт массане а кхетабеш хилар. Галгъайчен исбахъален искусствон паччахьалкхен музейе, цу начлал долча сага тамашийна кхол-

лам ба, аьлар музейа кулгалхочо Тумхой Любас. - Цун балха лакха мах хилар да, юакъингаца беча балха говзал санна, сурташ дехкара говзал а цу юкъе хилар.

Говзанчан балхаш каст-каста, Галгъайчен доазон тла санна, цул араха а длакхухь, Росссе тайп-тайпарча моттигашка. Цо длагойт из дерригача дунен тларча наха, цар говзанчан балха мах оттабу.

Юакъингаца болх беш хиларо тайп-тайпара ший уйлаш длагойта таро лу, сийрдача уйлашкара дег чу йисача уйлашка кхаччалца хул уж. Из бахъан долаш, хлара цо беш бола болх, цу тайпара кхы бергбоачаш нийслу. Тайп-тайпара оагъонаш гойташ хул цун балхаш, сурташкара лаламга кхоачаш.

Висангире Забудица гойтам - из культуран вахаре сийрда оагъув я. Цун дика балхаш лорадеш да Галгъайчен паччахьалкхен Малсагананкъбан Т. Х. музейе, иштга дикагъа йола моттигаш длаоачаш да Россел араха меттел, кхыча паччахьалкхенашка а».

Батайнакъбан Забудица дукхача къонача, юмалуш боагъа суртанчашга масал гойташ ва. Цхьабарашга цун кхолламо новкъостал ду, шоашта карагъдоалар ма дарра хьаделла; низ чубоссийт, тлателла къахьегаш хилча, дагалъцар кхоачашхулга гуш хиларо.

«Сердало» газето а дакъалавуьц Висангире Забудица 85 шу дизарца, могош хилва хьо, хьинар а хилда хьа, хланз санна наьха дегаш гюздоахаш, кхоллама наькъ тла длаховаха. Хлаьта оаха а тхоай арлагъа хоам бу, Галгъайчен суртанчий паччахьалкхен музейе лаьрххла бола, 85 шу дизара хетабаь, суртанчан гойтам длахьох хургба ер бутт чакхбоалаш.

ГалгIайчен паччахьалкхен университетта филфаке, поэтически яхь чакхъяьлар

Газданаькъан Ахьмад

ГалгIайчен паччахьалкхен университетта филологически факультете, поэтически яхьан жамIа дир. Цох студентий вахаре хоза культурни оагIув хилар. Яхь дIахьош яр шин даькъа йийкъа: «Дийна дош» - классически йоазув, «Авторски байташ» - ше даь йоазув дешар.

«Дийна дош» яхача даькъе хьалхара моттиг яьккхар филологически факультета шоллагIча курса студенткас Овшаньякъан Хьавас. Цо, чIоагIа безам тIаозаш, дийшар цIихезача поэтий йоазош; ладувгIараш цецбоахаш, хоза хилар из оагIув. ШоллагIа моттиг яьккхар филфака кхоалагIча курса студентка йолча Iалбаканьякъан Аминас, кхоалагIа моттиг кхьачар ФЭУ хьалхарча курса студенткана Овшаньякъан Дейсена.

Шоай байташ ешаш хиннарашта юкъе, хьалхара моттиг яьккхар филфака магистранткас МутаIаланьякъан Заидас. Цун байташ кIоарга чулоацам болаш яр. ШоллагIа моттиг яьккхар Овшаньякъан Хаде, цо кхелахой теркам тIаозаш, хоза йийшар байт. КхоалагIа моттиг филфака хьалхарча курса студентка йолча Баркинхой Лейлайна кхьачар, цун байташ а чIоагIа хоза язъьяр», - аьлар «Сердало» газетага ГалгIай паччахьалкхен университетте.

Яхьан чаккхе еш, кхелахоша белгалдир; берригача доакъашхоша дика кийчо яь хилар. Цар хоза масал гойтар, берригача филологически факультета студенташта.

Филармоне артисташ хьоашалгIа баха кийчлуш ба

Газданаькъан Ахьмад

Россе шахьарашка Iолла, баха кийчлуш ба ГалгIайчен Хамхой Ахьмада цIерагIча паччахьалкхен филармоне артисташ. Бекарга бетта 10-ча дийнахьа денз, дIабоалургба

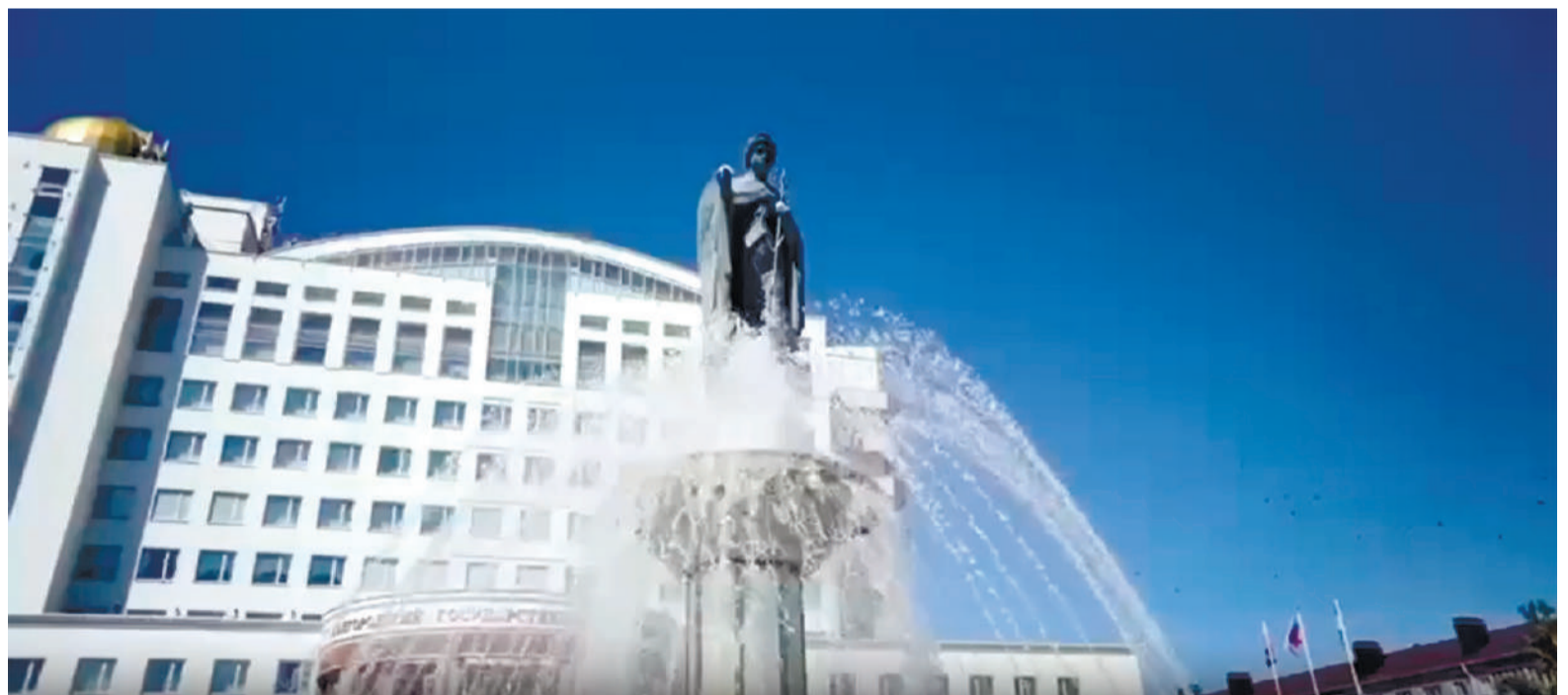
уж шоай хьажархой гIадбига. Шин кIира, бекарга бетта 10-ча денгара 26-ча денга кхаччалца, уж хургба Волгограде, Самаре, Казане, Элисте; царга чIоагIа хьежаш ба нах.

«Бека пандар, ека оаз» яхача

концерта чуйоагIача программана юкъе дIааргда гIалгIай а эрсий а дика довзаш дола иллеш, гойтаргда Кавказа къамий халхараш, цецбоахаргба къаман хозаленашца, Iадаташца», - аьлар «Сердало» газетага ГалгIайчен культуран

Министерстве.

ГалгIай артисташа хьош бола никъ тIаберзабаь ба ГалгIайчен хореографе говзал йовзийтара, иштта тайп-тайпарча къамех бола нах вIаший гаргаозара.

ИЗО паччахьалкхен музейс хьаллаьцар, шоай Белгородера балха новкъостий

Газданаькъан Ахьмад

ГалгIайчен исбахьален искусствай паччахьалкхен музейс, Белгородера шоай балха новкъостий, иштта беррига Белгород бахархой телеграм-канале Iолла хьаллаьцар, «Белгород хьалха латташ» яхача иллеца. Цу иллена дешаш яздаьд Россе журналистий Союза старооскольски отделене кулгалчо Ташманова Евгенияс, из дIаоалараш ба Белгорода бахархой. Кастта дездергдол-

ча ГалгIайчен 100 шу дизайра денна хетадаь, Белгорода паччахьалкхен халкъа культуран музейс дIабахьа безаш бар ГалгIайчен музея болхлоша кийчбаь гойтам. Бакьда Украинерча моастагIаша Белгороде бахача маьршача наха террористически хьал оттадаь хиларах, из тIехьагIа хургба.

«Оаха бувзам лелабу тхоай балха новкъостаца Абраменко Татьянайца, тешаш а да кастлуш уж уззара хоамаш юха-

даргда, аьнна. ГалгIай халкъа дика ховш да Белгорода бахархошкара хьал. Массаз са санна, тахан гIалгIай бIухой цу тIема хьалхарча мугIарашка латташ, моастагIчоа духьальэтта, СВО дакъа лоацаш ба, шоай са ца кходеш. Искусство, культура политиканна юкъейоагIаш яц. Цо новкъостал ду кхоаненга сатувса. Вай мехка а дерригача дунен тIа а машар отталба! Сатоха низ лулба вайна! Дала новкъостал дергда дикача наха!» - аьлар «Сердало» газетага ГалгIайчен паччахьалкхен ис-

бахьален искусствай музея директора, республике цIихезача культуран болхлочо Пумхой Любас.

Белгороде Паччахьалкхен ИЗО музея гойтам дIа а хьоргба, цу денал долча шахьара бахархой культурни вахаре дика оагIув хинна бусарг а ба из. Вай боккха мохк ший бахархой кIалхарбаха низ дIакхоачаш ба, кхерамзленна Iалашо а ергья. Россена тIабена тийшаболх, доагIаш дола жоп доацаш бутаргбац, цо бохабергба беррига уззара гIоз.

Чакхенакьян Саид, Сурхо тIарча ийс шера дешача ишколе, «Дошо бIоагIий» яхача книжка тIа автограф язъеш ва (сурт хьалха кепе тежа хиннадац).

Сурташ дехкараша гойт вайна лоамий хозал

Султиганакьян Йоакъап

Боккъал башха дола сурташ дехкараша акварель оалача басарашца гойт вайна ГIалгIайчен лоаман вахар, ГIалай хозал. Из хоам «Сердалога» бир мехкарча кабина зарбан болх лелабераша.

«Говза кхеллача балхех ба Тришина Элинас акварелаца кхелла «ГIалай моттиг «Хьарп» яха болх. Республикачча паччахьалкхен телеграм-оагIон тIа хьокха оттабаб из хоза болх, - Йоак тхогарча хоам. Теркалде деза, вай мехка лоаман моттигаш, ГIалаш гойташ дола сурташ кхоллараш тахан дуккха болга.

«Культуран тIехьале» яха 3D модель оала чемпионат хургья ГIалгIайче

Габьенакьян Марина

ГIалгIайчен Магасе, берий «Кванториум» яхача технопарка дакъ тIа, дIахьоргья «Культуран тIехьале» яха 3D модель яра республикан чемпионат, яхаш, дийцар «Сердало» газетага цигарча кулгалхочо Янданакьян Салмана.

«Бекарга бетта 18-гIа ди лоархIае хургда, Blende программни ГIалашон болх бе ховш болча дешархошта. Хьабьалерча яхий доакъашхо хила йиш йолаш ва, 10 шергара 17 шерга кхаччалца ха яьнар. Цига дакъа лацара дола дехараш хьайиду бекарга бетта 16-ча денга кхаччалца.

Яхьо дIадехачох, бераш шин сахьата «ГIалгIай кьаман культура» яхача темах дола дехар кхоачашде дезаш да (вахара ГIирсаш, хозаленаш, кьаман барзкъа, герз, ГIалаш)», - Йоак хоам.

«Дошо бIоагIий»

ГIалгIай хьалхарча романа 60 шу дизад

Иарчакханакьян Сали

Таханарча дийнахьа, ГIалгIай исбахьален литература дикка дегIадена да, цунна юкье я масе тайпа жанр. Из доагIаш да поэзна, прозанна, драматургена. Нагахьа санна дувцар, повесть яха жанраш хьалхагIа кхоллаеннаяле, роман дикка ха яьлча мара юкьеденадац вай литературанна. Вай заман чухь из жанр дикка дегIаеная, кхыметтел литературача вIалла бувзам боаача наха а тIехьа язду романа. Царех ба историкаш, журналисташ, Илманхой, хьехархой, ГIишлонхой, кхыбараш. ХIаьта а йоазанхочо кхелла роман ший композице, сюжета, кертгерча уйлан белгалонаш ший тайпара йолаш, уж дика йовзаш, лораеш, кхычарех тара йоаца стиль йолаш хул. Иштта да вай литературе гIорбаьннача йоазанхоша кхелла романа: Чакхенакьян Саида «Иштта мара», «Бертий бийсаш»; Базорканакьян Идриса «Боадонгара»; Боканакьян Ахьмада «Беке кьонгаш», «Цийенна сайре»; Пхылеконгий Махьмад-Саида «Хала урхе»; Козой Ийсай «ГIалгIай», «Хьув ястар», кхыдараш.

Эггара хьалха вай кьаман литературе хьахинна роман хиннад Чакхенакьян Саида «Дошо бIоагIий», цунгара дIайолаенная керда, роман яха жанр вай йоазанхошта юкье. Цул тIехьагIа яздаьд аз лакхе мел хьоахадаь а ца хьоахадеш дита а кьаман вахарах дувца романа. Ер шу книжкаш дешача наха кьабстта белгала да аьнна хет сона, хIана аьлча хьалхара роман яздаь, из нахалдаьнна 60 шу дуз укх шера. Чакхенакьян Саид, вай Сибрера цIадаькхачул тIехьагIа,

«Сердало» газета редакце литболхло волаш, кьахьегаш хиннав. Цигара деша вода Москверча М. Горьке цIерагIча литературни институте. Цига ше яккхача хана, роман яха жанр кхолла гIерташ кьахьийгад цо. Цу хьакьехьа дика яздаьд аьнна хет сона литературан критик хиннача Дахкилганакьян Идрахьмана Ибрахима, ший «Дуне довза сутара ва со» яхача йоазон тIа. Уж дешаш а хьайица да Чакхенакьян Саида байта юкьера. Иштта яздаьд критика: «... Саида прозаический поэтический сборникш арадувла даьлар из Литинститута студент волча хана, хIаьта дипломни болх хилар цун - ГIалгIай хьалхара роман «Дошо бIоагIий». Из яздаь воалача хана, Саид вар дикка литературни говзалах кхийна саг. Проза отделене кхоллама кулгалхо вар цIихеза йоазанхо Лев Кассиль. ТIех дикачарех лаьрхIар роман. Цун чулоацам бувца валлац со, кастлуш из Юдеша таро хургья, аьнна, хет. Вай мехка а, цун цьа дакъа хулача вай вахарца а хинна хала шераш да дувцараш - фашистски Германия хинна тIоми из дIабанна шераш. Бакьда дувцаш даркхы а чоалханегIа дерз, хIана аьлча цу тIа дувц культ личностях советски цьадолча кьамашта даьнна доккха зе - кьамаш шоаш даьхача моттигех а доахаш, кхычыхьа дIаахийтар. Из ха ювцаш, цьававола йоазанхо харцахьа вала тарлора: масанена эгIаваха хилар, беррига ший теркам наха хиннача халонашта тIабакхийтар, кхыдар а. А, иштта хиланзар. Говзалца вена ца Iеш, идейни а кхийнача йоазанхочоа хьахьокха мегар цу даьннача зулама бехке вай парти цахилар, советски кьамашта юкье цафаш вокхарца гоамал йолаш цахилар. «ПарагIураш цIайолх» яхача

ший стихотворене тIа алллегорически хьокхаш санна, романа тIара нах ба шоай даьд мехка кхача гIерташ. Хала да романа турпалхой вахар, бакьда фухха хиннадар аьнна, уж ба денал дола нах, уж ба бакьдар гайнаганза котдаргхиларах тешаш. Из роман ший хана кепе тежа хиннад «Лоаман Iуйре» альманаха йиь номере, цул тIехьагIа дукхача шерашка из ха ювцаш йола произведенеш, кхыметтел хьоаха а яцар. Тахан из кхоачамбоацар а дIадоалаш латт...»

Ибрахима хьоахьяь литературни альманаха йиь номер аряьнна хиннай 1965-1966 шерашка. ДIахора романа никь хала хул, дуккхача хана кьабсттачача книжкаца ара ца доалийташ, соаду из, цу тIа вайнах Сибре бахьар дувцаш хиларах. 1989 шера, демократе юхьигах дIайолаелча мара, арадалац из кьабсттачача книжкаца. Нохч-ГIалгIай книжни издательствос ГIо ду йоазанхочоа, дукхача нахага из книжка дIакхачийта. Вай кьаман вахарера Iаьржа оагIув я цу тIа ювцар. 1944-ча шера, мехка тIом латтача хана, беррига нах мостагIох латаш болча заман чухь, ГIалгIай кьам, цун хIама лодеш, мехкахоаккх. МоцагIа денз, шоай Даьхе лораеш, цун сий даккха гIерташ, кьахьегаш хьабьаькхача нахах халкьа моастагIий лоархI. Граждански тIем тIа дакъа лоацаш хинна, воI тIем тIа ваха вагIа Асхьаб а цIенах вохаву. Советски Союза Турпал яха цIи енна Элберд а тепча теже вув. МасагIа хиннав уж царех тара, бIеха цIи IотIайилла, низ беш, вахарах вохаваь лелаш?! Даьша-ноаноша мел лайна хало, Iазап, Сибре кхувш йоагIача тIехьенна эггара хьалха дIайовзийтар Чакхенакьян Саид хиннав. Хетаргахьа, из роман бахьан долаш цу ханарча Iаьдало кьоабалвеш а вацар йоазанхо, цунна цьаьц

ца хайра лоархIам боаца премеш тийнаыле а. Из лочкьадеш Саид ше а вацар. ГIалгIай кьабстта республика хьаьгьа хана дар из, Саид а цун дезал а бахаш бар Наьсерерча «ТIаргим» оалача моттигерча коттедже. Цунна дIадала аьнна, сурт ийца вахача, аз аьлар Саидага:

- ХIанз-м хоза паргIата моттиг я хьога кьаьчар а хьо вахар а.

- ВоллахIий, КIорда-м даьд ер, цьхан метте ваха ца вуташ, Iо мел хайначара вохавеш. ХIанз-м кхы эккхавергвац хьона со акхар, - аьлар халкьа йоазанхочо. Цу дешай маIан дар, со сай мехка, хьамсарча лаьтта кьаьчав яхилга. Иштта хила а хилар из, ше валлалца йолча хана, цига вахаш чакхьаьлар Идриса Саид. Из валале, 5-6 шу хьалха, Сурхо тIарча ийс шера дешача ишколе вийхар аз Саид, берашта хьалха кьамаьл дайтар духьа. Цу хана из ГIалгIай йоазанхой Союза правлене председател вар. ВIашагIхетар чакхдаьлча, ишколан музей а, тIаккха библиотеке а чувахар йоазанхо. Цу чу ГIалгIай исбахьален литература доацилга хайча, дикка юхь тIара хувцавелар из. Сона хеташ, чоагIа новкьа хилар цунна, моттигерча йоазанхой кхолламаш цу чу цахилар. Цул тIехьагIа ши-кхо ди даьлча, книжкай массехк пачка яхьаш, ше лелавеча «газела» водитель вайтар цо. Цар чу доаллар «Дошо бIоагIий» яха книжка. Царел совгIа, ше кулг яздаь, массехк книжка кхы а дайтадар цо. Уж дар байташ тIайола «Дог-безам», романа тIадола «В тискаш» яха книжкаш.

Ала деза, ший 60 шу даьннадале а, Идриса Саида яздаь «Дошо бIоагIий» яха книжка кьалуш а наха дицлуш а доацилга. ТIехьа тIакхувш долча ноахалаша шоай кьаман исторе оагIонаш санна дешаргда из, из яздаьча сага баркал а оалаш.

Со зламига волча хана...

Мишта доастар наьсархоша мархаш?

Гарчакханаькъан Сали

Ха даяхарца, хувцалу наьха вахар, гулакхаш, ладаташ. Вай къам Сибрера цадеча денз, Наьсаре баьхаб тха дезал. Вай цадоагIаш со ши-кхо шу даьнна кIаьнк мара хинна-вац. ХIаьга Наьсаренах, цул тIехьагIа дикка ха яллалца, юрт лоархIар. Цига нах бахаш кхо-биъ урам мара бацар. Рамадан тIабеча, боккхача наха бутт кхоабар. ХIаьга берашка кхо ди кхоабийтар, нагахьа санна царна бутт кхаба параз тIадожадаьдеце. Бераша из дохадеш а моттигаш нийслора, цьхачар – моцал, хьогал ла ца могош; вокхар – цаховш хий меле е хIама кхаьле.

Со, дукхагIа йолча хана, даьдаьна юхе хулар. Из вар 19-гIа бIаьшере чакхдала 10 шу диса а хана ваь. Сурхо тIарча хьужаре деша ваьгIа, тIарбий йоазув, КьорIа деша ховш вар из. Цкъаза цо сона дувцар, геттара зламига волаш, мархий бетта шийца нийсденна хIама, из дувцача хана велар ше а. БоккхагIарца сатассале хьал а гIетта, марха дийкха хиннад цо, цьхабакьда делкъа ха тIакхоачача хана, мецвенна а хьогвенна а хиннав. ЦIагIа ер чувалча, маьнгена кIалха дIачутетта латташ хиннад (цу хана холодильникаш хинна-яц) тIагIолла тIоа лелаш дола етача шурий бога. ТIакхоачача саг вий хьежа, бога хьаара а эза, тIагIолла лела тIоа а тIехьа, ета шура дIаменна хиннай цо. Иштта долалу зламига бераш марха кхаба. БоккхагIар оалаш ма хиллара, зламига болаш «цице марха» хул царех цьхачар. Ха дIа мел йода, из гулакх цIенхаштга леладу цар, шоаш боккха хиларца, мархий маIан а кхьича беса кхетаду кхувш боагIараша.

ЙIайхача хана, марха кхоабарех саг гуш хилацар ара, хIана аьлча эггара халагIа хулар йовхал ла, цо хьаьхойора хьогал. Тайп-тайпара дувцар, марха дехкаш дуача хIама хьаьла. Цьхачар оалар, эггара дикагIа дола даар да кхийкха дулхи жувра хьалтIами; вок-

хар лоархIар мецваллийтара дикагIяр я хьажкий сискал чукагьаь, кIеж яккха мерза шура; кхоалагIар сомаш, баьцадараш, даьтга-кIодар, кхерза а детта а чIаьпилг хоржар. Сога хьаттача, уж шедар а чам болаш даараш дар. Балха ухача наха хала хулар йовхал ла, нагахьа санна болх ара бе безаш хилча. Цудухьа сатоссаше болх бе арабалаар уж; малх лакхбенна, йовхал отта йоалелча цIагIоргболаш. Мархий юкь екьалуча хана, цу хана дукхагIа сагIийна луш хиннар дар цIагIа хьадаьча хьовлан мажаргаш, царца мерза маькх е булкингаш, чай, шекар. Цьхачар детта, машадаьтга тIахьекха чIаьпилг лора. ЙIайха ха яле, харбазаш-пасташ телаш а моттигаш нийслора. ХIанз мо таронаш яцар наьха; дулх, котам, москал сагIийна луш нагахьа мара саг хилацар. Нах цу хана боахамех кхийнабацар, дуккхабараш эсалча фусамашка бахар, де дезараш дукха дар, хIаьга болх берий алапеш лоха дар, дукхагIа бола маIа нах доагараш ухаш, хала сискал юаш бар.

Мархий бутт чакхбоалаш,

сарахьа Наьсаре «гIарх-гIарх», «тIох-тIох» мара хозаш хIама хилацар. Кхуваш дола герзаш дукхагIа даькъе шолгоара топаш, Iаьдала балхаш тIа а болаш, тепчаш лелаераша балхара герзаш кхуваш а нийслора. Хьалкхийсача поатронех цар мишта жоп лора сона хац. Хетаргахьа, иййора цар уж, меттаоттар духьа. КьайлагIа йохкаш а ма хуларий поатронаш.

Цу сарахьа, бийса аханга яххалца, лела йиш йолаш дар марха кьоабала дувца арадаьнна бераш. ЦIааш коара дIадолххаше, цьхаькхаш коа тIа овттар. ХIанз мо кIезига лелацар уж, бIарчча тоабаш а йийя доагIар, цар массане марха кьоабала дувцаш хилча, кьорачоа а хьахозаргдолаш чIоагIа хулар. Царна йооттабийя латташ, бIарех бизза боккха кад хулар. ХIанз укх дунен тIа мел йола конфеташ тел берашта: сникерсаш, твиксаш, баунтеш, марсаш – кхы а массагIа я уж. Цу хана дукхагIа берашта дезалора бIараш. Цу ханара конфеташ карамель е «Ласточка» яха шоколадаш хулар, цудухьа берашта дикагIа хетар шоашта бIараш

делча. Хьалххе кийчдийя гата е кисе тIормигаш хулар берашка, цкъаза уж хьалдузаш хулар хьатийнача совгIаташа. Цу сарахьа а шоллагIа ден делкъелца а, лела йиш йолаш дар бераш, чаме даараш гулдеш, марха кьоабала дувцаш. Делкъел тIехьагIа цIагIа совцар. Цар гулдаь совгIаташ – бIараш, конфеташ – бIарчча бетта а кхоачалуцар. Цу хана берашта йовлакхаш телациар, цар уж деха а дехацар мехкарашкара.

Мархаш доастача Iуйрийна, саг аралале, гIовттадора тхо воккхача сага. Кийчдаь латташ кIа хулар, цунца хулар сахь оалаш бола кад. ХIаранега хоаттар цо:

- Хьайна тIера мархий сахь даккха мукьа беларий Iа сона?

Тхох хIаране лоацца жоп лора:

- Белар.

Массане тIера мархий сахь даьккха кIа цьхан гале чу чухеке, бошта сагIийна дала дIаоттадора. Iуйрийна ше кхача дезача коа дIакхоачар мархий сахь даьккха ялат. Цул тIехьагIа, сецца дерригаш лувчийтар тхо.

- Сенна лувч тхо сел сахилале? – аьнна хоаттар оаха, цу лувчара маIан довза ловш.

- ДегIаца цьха чо ба, йоах, мархаш доастача Iуйрийна мархий дIа ца кхеташ, - хулар тхона хозаш дола жоп. Из фу чо ба ха безам хулар тха, амма белгала из хьаала ховш саг хилацар.

БIарчча бетта сар-сарахьа таравихьа ламазе иха бокхий нах, мархаш доастача Iуйрийна маьждиге Iийда деча вIашагIкхетар, цигара боагIаше а юхегIолла марха кьоабала дувца чуовттар. ТIаккха кашамашка болхар, байнарашта маьл кхайкабеш, дулаш де. Царга а кхьича хьашашка а хьешаш латташ, кийчдаь шунаш хулар. ХIанз санна

дукха ахчаш доацар цу хана мархашта, е да а дацар нахага цу тайпара рузкъа. Истолаш тIа латташ хулар, дукхагIа даькъе, котам, москала, устагIан е бежана дулх; цIагIа хьадаь мерза дуга; модз, цIагIа хьаьа зоакаш (хьовзаяьргаш), Iаж, комс, варени, шекар, конфет. ДIауйла йича, царел совгIа, кхы сенна деза уж даараш? ДукхагIа бола нах цIагIа чубоагIаш ца хилча, марха кьоабала а дийце, коара дIаухаш хилча. Найц воагIаргва, яхаш, геттара хIайтбаьле лелаш хулар устийжарий. Веча фуд?

Шийна москалач чам а баккха, чай а менна дIагIоргва-кх. Шун тIа доацар зе а, бехк баккха а, гIалаташ лувца а воагIаш мичав из. Устийжарашца ваьгIа а ваьгIа, шийна кисаделла йовлакх а ийца, дIагIоргва-кх. Иштта дар со зламига волаш. Геттара бехкерча наха мара телаш а дацар йовлакхаш. Бокхийча наха кIайча кисе йовлакхаш телар, вокхарна – чIегилг яраш. Цьхайолча хана байракх йогIаш а хулар, найц е бехке саг машинаца веча. Бакьда Iаьдала машина тIа (таксе тIа) байракх егIаца, цох цIенхаштга зулам лоархIар, латтача Iаьдала бух гоалбаккхар санна хIама лоархIар бутт-седкьий тIалатта байракх йогIарах. Футтарайна, шоашта ца везаш вола болхло дIаваккха а ала тарлора цу тайпара хIама. Тха воша вар цу заман чухьа, Iаьдала таксе тIа болх беш. ДикагIболча кьонача таксистех лоархIаш а вар. Мархаш даьстача деношка АТП директора чу а вийха:

- Машин Iо а оттайийя, чувача мара везац хьона, - аьнна хиннадар цунга. - Укхача кхы болх бергбац Iа.

- Фу даьд аз? – хьаттад укхо. - Байракх тIаегIа лийннав хьо, - аьннад хьакима.

- Даьллахьий, лийнавац со-м,

малав из яхар? – хаятгад укхо директорга.

- КГБ телефон техай тхога, - шийчун тлара волаш хиннавац кулгалхо.

Цигара ара а ваьнна, хьхка КГБ Ючуваха хиннавар таксист, ше елар фу байракх я хаттар духья. Вокхар аьннад, оаха хьо хьоваав телефон те- хаяц. Иштта висавар из, воча наха баллах воха ца веш. Влалла еглайоаццаше, байракх еглай аьнна бахьан даьккха, из балхара длаваккха лаьрхла хиннаб уж.

Машинаш цу заман чухья геттара клеизига яр, дукхагла бола кагий нах говрашца лелар. Говраца веначо йовлакх дехар, цхьайолча хана, йо! ара ца яьлча, говр лаглашга тлайоаккхаш а хулар. Цхьа аьрдагла говр хилча, коаний йохаеш а нийслора, цу хана хинна коаналараш ерри- гаш дахчан ма ярий. Говрбаьри белггала йо! яхача коа мара чу- водаш хилацар, шийна хьаден- на цхьадола йовлакхаш, говра кесах клажаргаш а ийия, царех Юохкар. Кхувш доагла бераш чоагла хьагар говра тла ваглаш, марха кьоабала дувцаш леларех, царех цхьа денал, кьонах- чал дола нах хетар царна.

Хьалхарча деннеи шоллагла деннеи кьонахий хулар марха кьоабала дувцаш, кхоалагла ди исташта кьоастадаь дар. Цу дийнахьа марха кьоабала дувца вена ма! саг вай хетар, хлана аьлча кьонахашта деннача шин дийнахьа шийна бехк хургоб- ла моттигашка ваха чакхвала везаш вар из.

Вийий устнана йолча йодар захал, цига йодаш геттара деза тлормеш, дийна москалаш кху- хьар. Бехке саг лархлар, гар- галол чоаглар хулар цох. Клархарчо а деза тлормеш юа- дайтар. Тяхьагло цу гулакхаш даяхьяр «обмен товаром» яха ци. Моллагла ци цох йоак- кхе а, лерхлам бар дар из дла а юа а. Саг кьийлургволаш хлама дацар. Эггара хьалха цига лоархлар хиннар яр ший цлагла хьачуена, цен дезалхо а хинна яхаш йола нус. Из хоза ладат а дар, аьнна, хет сона. Вешта, хланз из леладой-м хац сона вай исташа. Цхьачар леладеш хила а мег.

Карарча хана мо, парглата бацар нах мархаш доастача хана, нагахьа санна уж лаьдала балхаш тла бале. Балха деноех цхьаккха мукья ди луцар царна. Шоаттеи клирани деношка мар- хаш доасташ нийсделча, чоагла глалболхар кьахьагама боакка- раш. Тпаккха парглатта дла- хьа баха, хьаьша тлаэца таро хулар цар. Марха кьоабала дувца ва- хача:

- Цлагла йо! мичай? – аьнна хаятгача, хьахозар дега латкьаш хулар.

- Тахан балха ди а долаш, хьа- кимаша цлагла ле бокьо еннаяц цунна, - оалар.

Цхьабола кагий нах, кьона- хий балха баха безаш нийсло- ра цу дийнахьа, шоаш балха- ра дла ца бахийтар духья. Хланз цу гулакха йоккха парглато я. Ма!нах а кхалнах а иха бал- лалца, балхара цлагла совца бокьо лу наха. Из хам бе безаш а мах баь варгвоацаш а дика

гулакх да. Ишттал ха елча а ца тоьаш, геттара бокьо йоацар ле- ладеш хул цхьабола нах. Маса- ла, даьша-ноаноша шоай бераш цлагла совцаду мархаш дастале дуккха хьалхагла. Ший-кхь ди хьалха денз, ишколера дешар а дите, цлагла Юховш. Цул совгла, сай из ала бокьо еце а, берашка кхо бутт марха кхоабийтаргд- цар аз. Цкьа-шоьза цар из кхьа- бача, хламан хьисап де а хлама дагадоха а дика могош хилац дешархой, аз зийнад из сай де- шархошца нийслуш.

Цхьан йийига аьлар:

- Кхо бутт марха кхьабд аз.
- Цамогаш хургья хьо, зламига ма йий хьо, - цецваьлар со.

Дехья латгача кхалсага-хье- хархочо аьлар:

- Ший дег! ийца яьннай ер, кхо бутт кхьаббалле.

Сона хац цу хьакьехьа жай- наш тла фу аьннад, цхьабакъ- да цу йийига хьинар, сакхетам, дешар дикка лохденна хиларах цхьаккха шеко яц.

Массехк дош ала безам бар са тахан телача йовлакхех, царех цхьадараш геттара хоза- ча клонилгашка доаккхаш хул, музейе Юоттадича, хлана отта- даьд аргдоацаш. Цунга хьежжа дукха ахчаш дех царех. Бокъ- онца ценача дег тлара наьха марха кьоабала дувца водаш вола саг, йовлакхага сатесса водац, цу сага хьийгача халонах маьл хилба, аьнна, цунна ловца баккха вода. Цу клалхарчарна а хета мегаргдаци, йовлакх бахьа- не из шоайцига веча санна. Цу тайпара хлама хьахезача новкья хул, цудухья дикка ха я аз теле- фон дла а теке марха кьоабала дувца, сайх дегабуам цабайтар духья. Сага шера эшаш дола 4-5 йовлакх хьаэца хала дац базар тлара, уж бахьан долаш марха кьоабала дувца глоргвац влалла а Даьла лоархлар, бусалба дог чудоаллаш вола саг. Бакъда ший гаргарча нахах бларгтохари цар зерат дари-м хул цох, из да совглаташта юкье а совглат, сага хулаш дола дикахетар а салолам а.

Хланзарча наха эхь хет глаш е автобуса тла хайша, марха кьо- абала дувца баха. Кхьметтел шецца хьалваьннар а «Чайка тла», «Мерседеса тла», «БМВ тла», «Киа тла» ха глоргаш хул. Мел хоза товш ба, бе ласаш йоаккхаш, глаш марха кьоабала дувца уха клай можамаш йола кьоаной; цена барзкья тладийха, кьоага- яь маьчи ювхаш, кердача феца садоахаш, дог делаш боагла ка- гирхой. Сенна еза цу гулакха машинаш? Эггара бехкех болча наьхацига ваха кхувргда шин дийнахьа, влалла машин йо- ацаш а. Куралаш, сонталаш Дала а могоаяьц; цу деношка-м хлаьта а мегаргьяц уж лелае. Даьла духья хила деза наха луш дола сагла, марха кьоабала дув- цар, нах лархлар, царна дикахе- тар дар, зерат дар. Тпаккха оа- малашта геттара хоза хургда аьнна хет сона вай. Дала низ лулба вайна иштта даха.

Массане а марха кьоаба- ла хилда, хьийга хало маьлехь язийойла, ер ха а ер ди а маьр- ша доагладда вайна тладоагладда шера.

«Хьалхарчар» дикагла йола кулгалхо хилар вай мехкахочох

Гаьгенаькъан Мартина

«Хьалхарчар йоккхагла йола кулгалхо» яхача ерригача Россее длахьоча яхьашка котало яьккхар вай мехкахочо Чопанаяькъан Зулихана. Из хоам тха «Сердалога» бир цу мотти- герча болхлоша.

«Дикача оаглорахьа ше длахьокха аьттув баьнна Зули- хан эггара лакхагла долча лагла тла яьлар. Ше лелабеча балха- цара лакха кхетам гойтар цо, яхьашта юкье хиннача проек- ташка, Россее моттигашка берий цхьанкхетара тоабаш йоаржая- рах долча кьамаьле.

Шийна хьалхашка мел этта

декхараш дика кхоачашдир «Хьалхарчар болам» яхача оаглонца хьинаре кьахьегача Зулихана. Цу оаглон кулгалхо- чун глонча йола Мандроева На- талья яьзар яхьашка дакья ло- ацаш хиннарашга. Яхьашка котбаьннарашка, шоаш бахача моттигашка, боккха болх хьеж.

Цай хьатладоаглаш, кьахьагама шоатта дладихьар берий театре

Коазой Мадина

Шоай доазон тла кьахье- гама шоатта дладахьа ара- баьлар, берий театра актё- раш. Хьатладоаглаш мархий цай хиларга хьежжа, кьаь- стта укх хана длахьош бола болх дог глздоаккхаш хул. Из хоам «Сердалога» бир театра зарбан болх лелабе-

раша.

«Кьахьагама шоатта длакхьар лоархламе да! Го- нахьарча лалама хьал лора- деш хила деза вай. Ше болх беш, вахаш волча моттиге ло- стам бар, бусалба динга дил- лача а, чоагла хоза гулакх да, хлана аьлча лалам дала вайна денна совглат да», - дийцар

театра зарбан болх лелабе- ча Пхьаргилганаяькъан Ма- рианнас.

Гаьнашга клир тохаш, дер- рига доазув чулоацаш нув хьоккхаш, йоагае езар йоага- еш, баьхкар театра болхлой. Хоза лостам баь латта моттиг зийча, хоза хет. Цлагла санна цена хила еза, вай кьахьага- ча моттигашка а.

14 КХОЛЛАМА НОВКЪА

Вахаре юта лар

Сосаркъанаькъан Аьсета вахарах а кхолламах а

Гарчакханаькъан Сали

Сога хаьтгача, Сосаркъанаькъан Аьсет наха длайовзийташ дола йоа-зош влалла ца дича а, из дика йовзаш я вай берригача мехка. Итташ шераш да цо вай культуран даькъ тла къахьеге а ший кхоллама балхашца наьха дегаш хьеста а. Дале а, из кхы а гаргагIа йовзийта, цун кхоллама тайп-тайпара оагIонаш наха ювца дагахьа, ер йоазув де лаьрхIад аз. Хьажбикара Аьсет хIара денна ца гой а, сона йовза дукха ха я. Сона санна кхыча вай мехкахошта а йовз из, хIана аьлча цун цIи еша йиш яр кепе те-хача пьесагIа лакхе латташ, байташ язъяр из йолга хайташ а хулар Аьсета цIи, бакьда эггара дукхагIа из йовзийтараш я цо Базорканаькъан Идриса цIерагIа драматически театран актёрый мугIарашка а йолаш, ловзаяь тайп-тайпара йовхьамаш, царна юкье ба вай мехкарча а доазол араьхарча а йоазанхоша кхелла бе-бе оамалаш йола турпалаш.

Масала, царех да Гарсиа Лоркас язъягIа «Цеша диза маьрел» яхача пьесанна юкьерча лоал латгача кхалсага сурт-сибат, Чакхенаькъан Салида «Асхьаб Бендер» яхача пьесацарча Муамната юхь, Ведажананькъан Ахьмада «Дала яйта хьаьша» яхача пьесанна юкьера кхалсага хьаьшан юхь, Базорканаькъан Идриса «Блаьшерий боадонгара» яхача романах отгаягIа спектакла юкьера Доуле юхь. Царел совгIа, цо бовзийташ ший пьесацарча («Маьрша йоагIийла, ПаьтIамат», «Тамашийна цIай»), Цагареле А. («Ханума»), Хамхой В. («Йоажал йоаца халкъ»), Ахмад С. («Несарий бунт») яхача наьха йоазошкарча кхалнах. МоллагIа царех болх хьаэце, Аьсета дика ка яьннаяр аьнна хеталу, ше ловзагача кхалсага сурт-сибат, куц диза а шийх тешавеш а кхолла. МоллагIа боккхача артистагIа санна къахьеге ховра цунна, ший гойта езача оамала чуйоагIа зIамига а йоккха а белгалонаш ма хулла кIоаргагIа, къаьгагIа гойта гIерташ. Сона дагадоагIа, Ведажананькъан Ахьмада «Дала яйта хьаьша» яхача пьесах отгаягIа дIаязъягIа а телеспектакль хинна. Цунна юкье кхалсага хьаьшан юхь ловзаеш яр вай республике гIоръяьнна хинна артистка, телевидене диктор Яндананькъан Лиди. Цо цу хана цьацIа театральни балхаш а дора. Ший турпалхо гетгара дика гойтаяр Лидас, бакьда, цун ловзарца Аьсета ловзар нийсдича, дикагIа еце цьаьккха хIама эшаш йоацаш, хоза лов-

зайир цо хьаьшан юхь. Из ала йиш я цун кхьидолча балхех а.

Цьхатарра дика вIаштIехьадоалар цун цIенхаштадар а беламадар а сцена тIа кхолла. ДагадоагIа, «Асхьаб Бендер» яха спектакль духхьашха гойташ, се цунга хьажа ваха, цига вар из йоазув кхелла вола Чакхенаькъан Салид ше а. Хьажархошта езаяларал совгIа, Салида шийна а езаеннаяр актIераша гойта оамалаш, царех цаI яр Аьсета гойта Муамнат. Драматурга доккха баркал аьлар актIераша.

Аьсет духхьал актриса хинна ца Iеш, йоазанхо а я. Цо кхеллад зIамига а доккха а драматически йоазош. Ми-чаьхара енай гIалгIай кьонача кхалсага из говзал? Эггара хьалха белгалдаккха деза, из цунна Дала денна даькъа, говзал я, аьнна. ШозлагIа-дале,

дуккхача шерашка из лаьттар гIалгIай литературан говзанча, критик волча Малсагананькъан Увайса Абос леладаьча литературни цьанкхетара мугIарашка. Каст-каста вIашагIбетталуш, шоай хьехамчаца цьхана дешар цар шоай керда йоазош, цу сахьте зувра дикадар, литературе кердадар; цул совгIа, белгалдоахар кхоачамбоацараш; кепе тоха могадора царех цьадола дувцараш, пьесаш, байташ, кхьийола жанраш. Духхьал Хьажбикара Аьсет хинна Iацар цу литературни цьанкхетара чуйоагIаш, цунца цьхана шоай йоазоний хьаькъал ирдеш бар Глаздананькъан Аьсет, Кхуззананькъан Инга, Iалбакананькъан Iаьла, Овшананькъан Макка, Албохчананькъан Зейнап, кхьибараш. Царех массанех а, вайна ховча беса, дика кхоллама болхлой а йоазанхой а хиннаб, цар къахьеге литературан бе-беча доакьошка.

Вай къаман драматурги тохкаш баь болх 80-ча шераш тIа сецаб. Цул тIехьагIа кхеллача пьесай баь ер ма бий ала тохкам бац, царех клеизга хIама

яздаьд, цудухьа кьона драматургаш шерра бовзац республике а цул араьха а. Драматургаш хьоахабича дукхагIа цIераш йоахараш ба Малсагананькъан Зоврбик, Оарцхо, Дошлакъа; Базорканаькъан Идрис, Бокананькъан Ахьмад, Ведажананькъан Ахьмад, Чакхенаькъан Салид. Амма царех цьаьболчарел дукхагIа пьесаш кхеллача наьха кхолламаш, хIанз а боагIача боараме техкадац. Цу тайпарча йоазанхоех цаI я Хьажбикара Аьсет. Цун дукхагIа дола драматически йоазош дийшад аз. Цар хьехаду вахаре чIоагIа лоархIаме дола дешаш, кьовсам лоаттабу вай къаман Iадаташца товш доацарашца; хестаю дикадар, наха юкье хоза гIулакх, эздел доаржадеш йола моттигаш. Масала, Аьсета язъягI «ДаьтIадаташ» яха цьхьан даькъах латта пьеса. Цу

бегаш мичаб мехкарашта а кагийча наха а хьалхашка сийдоацча ваккхар. Ахьмад латача къаьчача мара, дIахайтац цо ше кхалсаг йолга а ше бераш бегаш болга а. Иштта сакьердаш баьхаб вай дай, иштта хиннад цар Iадаташ.

Белам а белхам а ба ала мегаргдолаш я Аьсета «Бордий зама» яха пьеса. Саг еначаловца баккха боагIа Iайнаи Казбани. Фусам-нанас безаме, шу оттадийя тIаэц хьаьший. Лувш-оалаш, Iайнас оал ший дайна Iасилг хьоалчагIанна де дагахьа оаш лочкъадаьд, кхы из кьар ца елча, Тазрета (саг йоалаьчун нана) оал, цох доагIа ахча дIалургда, аьле. Из дезалу Казбана, цо а оал моцагIа шоай ййнача москалах доагIар а Тазрета хьадала деза. Царна шиннена мах дIалу цо, царцара гIар ца езаш. Бакьда тIехьагIа гуча-

Аьсет яь хиннай 1973 шера тушола бетта 10-ча дийнахьа МагIалбика кхален СоагIапча. Дуккха дика, цIихеза нах хьаьбаьнна юрт я Аьсет яьр а кхувш енар а. Масала, вайна массанена дика вовзаш ва Граждански тIема турпал Гарданананькъан Тоаркхо-хьажа; СоагIапчара хиннав йIаьххача хана Нохч-ГIалгIай республикан Лакхехьарча Совета президиума председатель хинна Бокананькъан Хьаьлаьша Хьажбикар; халкъа йоазанхо хинна, дукха романах яздаь Бокананькъан Хаме Ахьмад, 1965 шера Социалистически Кьаьхьеге-ма Турпал яха цIи енна хинна БIарахой (Мержой) Элбазкъий Лемка, берригаш бийца варгвац. ХIаьга Аьсет ше а я хьинар дарий мугIарашка, дукха дика хIамаш каргIдаьнна цунна. Цу хьакьхьа яздаьд цун вахара никь тохкаш, цох яздеш хиннача Солсананькъан А., Патананькъан Й., Тарковская М., Угурчананькъан А-Г., кхычар.

1989 шера, ишкол яккхачул тIехьагIа, цо дукха а тайп-тайпара а дешараш дийшад: Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета филологически факультете актёрый говзал Юмаьй (2003), культуран искусствони болхлой кийчбеча Москверча Академе яьгIай, цига цунна енай «Драма режиссёр» яха говзал; культуран оагIонаш Юмаеш дийшад Ростоверча паччахьалкхен университете. Аьсета болх баь моттигаш а эргаш я. Москверча М.Н. Ермоловой цIерагIа театран режиссёра гIончан болх баьб цо; къахьийгад Кьилбаседа Кавказа Паччахьалкхен технически университета Наьсарерча филиала кхетама балхаш йола про-ректор йолаш, театра актриса, литературан даькъа кулгалхо йолаш, и. кх. дI. МоллагIа балха тIа яле а, нахаца та ховш, ше езаялийта ховш, царца бувца мотт болаш саг я актриса. Цунца цьхана Малсагананькъан Абос леладаьча литературан цьанкхетара чуйоагIаш хиннача Кхуззананькъан Ингас, из ха дагалувцаш, дувц: «Аьсетах йоаьха дика оамалаш ювца велча, вIалла дешай низ тоьаргий-хьогI аьнна хеташ, ший дог диза беркате саг я из. Тха бувзам чIоагIбелар йоазон тIагIюлла. Аьсет санна йола неш хилар доккха совгIат да аргдар аз. Вай къаман юкье оалача беса, шийна дита а наха де а гIулакх долаш, аьннача дош долаш, тешаме, догдика, Имерза йистхилар долаш саг хиннай из,

сона мел йовзача хана. Денал долаш, к'онахчал доаллаш сак я из оал цох йовзараша. Из иштга долга тешал деш дола хламаш дукха хиннад. Республике дайихьача йоккхача яхьашка хьалхара моттиг якхарах шийна денна совглат, цига дак'а лаца хьагаш хиннача цхьан могаш йоацача йишга д'аделар цо, шийна хьаллушхехь. Иштга дог шера, камаьрна саг йолаш хьаеннай Аьсет. Иштга ца хилча йиш йоацаш я из хьаьнна моттиг а. Эздий овла болча, йоккхача юрта ц'и йоаккхаш долча ц'ен дезалхо я Аьсет. Дикача нанас дикача даьна кхейь йо! Цун ц'ен мел вола дезалхо, наха юк'е беркате ц'и т'ехьа йолаш, нак'авоалаш ва. Эздийча оамалашга юк'е кхийна Аьсет массахана наха новк'остал де г'ерташ хиннай. Насаре балха хьауаш, цига ле моттиг йоацаш хиннача наха, мах боацаш, баха фусам нийс'иыр цо, кхьметтел ше йолча чуйбаьб цо хала хьийзараш. Ший гулакхага санна, наьха гулакхага хьожаш хьаеннай из. Яхь йолаш саг я Аьсет. Хийла оалаш хезад сона, из ювцаш, ла д'ат'адиьхача гулакха хьона де новк'остал кородоаг'аш саг я из, аьле. Аьсетах хоза, доккха дош аргдараш-м республика йизза хург'ба. Наха юк'е дикаш доаржда г'ерташ, г'ло де хьожаш, оаг'ув хьалаца ховш хьавоаг'ача сага даьр довр'гда. Моллаг'а кхета-че лакхача, доккхача деша-ца хестаеш хаза йиш я из саг. Ший мел бола низ юбилла, сага оарцаг'а яха лема я Аьсет, нах дукха безаш, наха-ца лерх'лам болаш, эздий нах ба аьнна, юрта ц'ихеза хиннача дас-нанас ураоттарга хьежжа, эздий ц'и т'ехьа йолаш хьайоаг'а. Дала эггара доккхаг'а долча дикашка кхоачайойла из».

Хьажбикара Аьсет духхьал драматург хинна ца леш, поэтесса а я. Геттара дукха язъяеце а, байташ язъяьй цо. Цар керттера чулоацам бувза-бенна ба ший к'аман вахар-ца, хьамсарча мехкаца, наьна-ца, г'алг'ай дикаг'болча к'онахашца, вай Сибре дигарца, безамца, царех тарра кхьдарашца. К'аьстга хоза язду цо наьнах лаьца. Цу тайпара чулоацам бола байташ ешаш, гучадоал цар боккха дезал (ийс дезалхо) хиннилга. Царех х'ларанена ший вахара дак'илг, хьоанал д'алалу хиннача нанас шийна дитад лазараша к'оанали. Иштга ба аьнна хет сона беррига ноаной а. Из байт ешаш, берригача ноаной юк'ара сурт-сикат кхоллаш, Аьсета из язъйича санна хеталу. Цу тайпара чулоацам бола байташ цаг' язъьй Иийнаьч из. Пудухьа царех цаг' оаш а йийшача бак'хьа хетар сона. Из я «Наьна хьехам» яхаш:

«Д'аховш хилалахь, са йиш!
Вахар дац хьона ловзар, теник.
Вахар хул хьона хала, к'ызиза;
Балаш - дукхаг'а, к'езигаг'а
- зиза.
Халонех б'а к'ожжа
ма белыхь,
Харцонашга ка ма лелахь,
Эздел, сий доа ма делахь!
Воча нахаца нийс
ма лелахь!
Дусаргдоацаш дац ер дуне,
Ч'оаг'а хилалахь,
фуннаг'а хуле.
Болх хьай Даблага д'абенна,
Хилалахь массаза елаенна!»

Философски маан долаш я Аьсета язъьй «Овла» яха байт. Зама эргайоале а, дика оамалаш, ладаташ доаде йиш яц аьнна хет цунна. Из нийса а да. Тахане вай ца лоарх'ле, кхоане хург'яц вай; з'амаг'лар к'чоаной ца лоарх'ле, к'аьбелча уж а лоарх'ларг'бац кхувш боаг'араша. Вешта аьлча, хьонахаца дика хиларга хьежжа; нах хьоца а дика хург'ба. Хозахета яздаь, даьсса муг'лараш дац уж. Хьажбикара Аьсет сона яйзача хана денз, елая-ле мара йистхилац, ше нахаца к'амаьл деча хана. Цхьабак'да из ше дика яле а, цхьайолча хана нах цунца дика хиннаб оалалуц сона, цо ший вахарах дувцацунга ладийг'лача. Х'аьга а саготача цун вахара оаг'онах дувца лац сона ухк йоазонна юк'е. Цо вахаре лайна халонаш а шоашга т'ехьа цхьа дика доацаш, маьл боацаш йоврг'яц, аьнна, хет сона. Еш вай «Овла» яха байт:

«Нагахьа селхане вай еце,
Кхоаненга догдаохилга яц;
К'чоаной ларх'ла ховш
вай деце,
Т'ехьено вай лоарх'ларг'дац.
Зама эргаяьннай аьнна,
Дай лаьдалех к'аьста
ийш яц;
Ший овлан т'лара
мара ц'аккха
Га т'лаьнна моттиг яц!»

Цун оамалца сона эггара дукхаг'а дезаденнар да, мел йоккха халонаш шийга кхачарах, нахацара бувзам хоада-беш, тешам боабеш йоацаш, сак'ердамечунца, наха белам боаккхачунца оаг'ув болаш, хьаеннай из таханарча денга кхачалца. Цу хьак'ехьа дувцац, эггара хьалха сона дагайох цо язъьй «Деша ваг'лача вешийца даь к'амаьл» яха байт. Доацачара дагадеха, яздаь х'лама дац цу т'ла дувцар. Аьсета яхачох, цун воша хиннав арахьа деша ваг'лаш. Цунга стихашца каьхат яздаь хиннад йола, фу деш ва хьо, ц'а маца воаг'арг'ва, тхо дерригаш хьога хьежаш да, аьнна. Вокхо, хетаргахьа, байташ кхолла ховш хиннав воша а, юхаяз-

даьд б'оаг'илгах, хов сона шо сenna хьеж, оасар т'ладьнна латта хург'я вай беш, аьнна. Хьагучох, беламедар, сак'ердамедар цхьатарра дезаш болчох тара ба цар дезале кхийнараш. Цунна тешал деш я лохе аз йоалаю байт:

«- Ди дика хилда хьа,
Са хьамсара воша!
Хьо ц'аг'а воацаш,
Дац хьона дош.
Ц'а маца воаг'арг'волаш ва?
Тхо дерригаш хьежаш да!
- Дукха яха хьо,
Са боча йиша,
Хьо ецаре,
Вахар дар тиша.
Дика хов сона, се сenna эш;
Оасарах хьалйик'а хург'я вай беш!»

Сосарк'анаьк'ан Аьсет г'алг'ай эздий кхалсаг, йоазанхо, актриса хилар белгалдоаккхаш дукха совг'аташ тийннад. «Дикаг'а дола драматически йоазув» яхача республикански яхье преми енна хиннай цунна, Аьсетал хьалха из цхьаннена енна а хинна-яц. Цунга бода кхоллама ник' хьабийллар из я. «Дошо к'чоалам» яха преми кхооза енна хиннай цунна. «Шера дикаг'а йола актриса» яха кагирхой министерствон премеца белгалъяьккхай из 1998-ча шера. Цхьабак'ха шу даьлча, цу балхах цунна еннаг' «Дошо сай» оала культуран Министерствон преми. 2006-ча шера цун ц'и юк'ейихьай «Россе дикаг'а бола нах» яхача энциклопедена, цхьабак'ха шу даьлча, юк'ара уйла йолча адамий Дунен халк'ашта юк'ерча Академе доак'ашхо хул вай мехкахочох. Цул совг'ла, республикан г'оръяьнна артистка, халк'а артистка яха ши ц'и лелаю цо. Из муг'и кхьа д'аблаьхьбе йиш яр, бак'да вай лакхе дийцар а кхоачам болаш да, из мишта яхьа, малаг'ла ник' лелабеш хьаена саг я кхетаде.

Аьсет духхьал дика йоазош даь лац. Иштга дика к'аман а к'аман доаца а даараш кийчде хов цунна. Цо дак'а лацача «Цхьана кийчду» яхача телепередачага хьийжав со. Тайп-тайпара салаташ, кхьдола даараш хоза кийчдарца белгала яр из цу передачанна юк'е. Оалаш ма хиллара, нач'ал дола саг, массадолча х'ламах лоарх'лавеш, моллаг'а хозал кхолла караг'доалаш хул. Уж дешаш вай мехкахочох аьлча санна да.

Карарча хана, ший к'аьстга книжка арадаккха, ший п'есашца а байташца а из дешачарна тоам бе дагахьа болх беш я Аьсет. Из книжка а цун т'ехьа кхьа дукха книжкаш а арадаха низ, хьинар тоьалда цу дикача сага.

Галашкара Эса ц'ендеш болх д'абихьар

Султиганаьк'ан Йоак'сап

Галашкара Эса ц'ендеш болх д'абихьар вай мехка. Из хоам «Сердалога» бир Шолжа кхален администратце.

«Речной, Береговой оалача урамашта юхе дадача т'аьшта к'алхара моттигаш я

ц'енгьяраш. Хи чура нувхаш, хьалайна хотта арабаьккхар болхлоша, Эса боаг'лача боараме лог'орг'долаш. Цу тайпарча к'ахьегамо хин экологически хьал тоаду», - йоах тхогарча хоам.

Хан-ханнахьа цу лостамаг'ла болх бар лоарх'ламе да хьийдда доаг'лача хина.

Эбарга-Юртарча Шолжа бердаш ц'ендеш баьхкар бахархой

Султиганаьк'ан Йоак'сап

Эбарга-Юртарча Чкалова оалача урам т'ларча т'лаьна к'алг'лолла додача Шолжа йистох ц'енг'еш, хий парг'атта лог'орг'дола болх д'ахьош хилар республике. Из хоам «Сердалога» бир Шолжа кхалерча администратце.

«Хин хьал дикка тоадир д'абихьача балхо. Чура нувхаш, локхийча тайп-тайпара х'ламаш

араяьхача; дикаг'ла доладелар хий, из лоарх'ламе да цун экологически хьала», - йоах тхогарча хоам.

Цу муг'ларерча болхлоша теркалдечох, б'лаьстан хана хий айлуш денош этгача, ший бердашкар из арацадалийтара ч'оаг'ла лоарх'ламе гулакх да цига даьр.

Чура новк'арле еш йола х'ламаш араьяха, ший парг'атта Юдаха аьттув болаш хила деза хий.

«ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» ПРАВИТЕЛЬСТВА РИ ПО ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ КОРРУПЦИИ +7 (8734) 55-11-57, ЕДИНЫЙ ТЕЛЕФОН СЛУЖБЫ СПАСЕНИЯ 112

СЕРДАЛО

Учредители:
Государственное
Республиканское
ГУ «Общественная
газета «Сердало»

Главный редактор:
Курскиева Х.А.

Адрес Правительтва РИ:
360001, г. Магас,
пр. И. Язиков, 12.

Адрес редакции и издателя:
Республика Ингушетия,
386101, г. Назрань,
Тер. Центральный округ
пр. И.Базоркина, 60.
Тел.: 8 (8734) 77-11-84
Бухгалтерия: 8 (8734) 77-10-85.

Газета зарегистрирована
Управлением Россохранкультуры
по ЮФО.
Рег. номер ПИ № ФС 10-6526
от 5 марта 2007 г.
E-mail: serdalo@yandex.ru
Сайт газеты: serdalo.ru.

Набор и верстка произведены
в компьютерном центре
издательства газеты «Сердало».
Время подписания номера
по графику в печать:
9 апреля 2024 г.
Фактически 17:20.

Точка зрения авторов может не
совпадать с позицией редакции.
При перепечатке
ссылка на газету обязательна.
Письма, рукописи, фотографии,
рисунки не рецензируются и не
возвращаются.
Свободная цена

Газета отпечатана в издательстве
«Южный регион»,
с готовых диалитивов
Адрес: 357600, Ставропольский край,
г. Ессентуки, ул. Никольская, 5.
Заказ № 1435 Тираж: 2000 экз.

Хин кхом беш хилар дех бахархошка

Султиганакъан Йоакъап

Вай республикерча ГУПа «Хий лоаттадарак цаI вола оператор» яхача оагIон болхлоша чIоагIа кхайкарал ду бахархошка, хин кхом беш хила, яхаш. Из хоам «Сердалога» бир цигарча болхлоша.

«Хьамсара мехкахой! Оаха дехар ду шуга, боккъал а зехьа хий ма доаде! Тха болхлоша зийнад, ковнаш дулаш, бешамашка детташ, чIоагIа дукха хий доадеш латтилга. Сов чIоагIа из доадеш, бIарчча тоатолаш долх урамашка гIолла. Кхетаде деза оаш, хин кхом цабаро массанена из дIа ца кхоачийталга», - йоах цу оагIон болхлоша.

Цъабараша вIалла боарам боацаш хий доадеш латтарак, кхийолча моттигашкарча нахага йоккха хало я, из ца тоаш. Ахкан дIайха денош хьаэттача, геттара воча оагIорахьа дерз из гIулакх. Зехьа хий доадар? Дала чIоагIа харцахьа лаьрхIа хIама да! Хам бе АллахIа хьаденнача берката, уйла е кхьболча, хий ийдеш бахача наьха!

МагIалбика кхален бахархоша, къахъегама шоаттан юкъе дакъа лаьцар

Газданаькъан Ахьмад

Ид-аль-Фитр (Марха дастар) хьатIадоагIаш, МагIалбика кхален бахархоша хьаллаьцар ПалгIайчен кулгалхочо Келаматанаькъан Махьмуд-Иаьлас вай юкъярча цIагIа лостам бара нах тIахьийха хилар, цудухьа уж арабаьлар аргIанара республи-

кан къахъегама шоатта ди дIадахьа. Дикача гIулакхо вIашагIтехар кхален администраце болхлой, ерригача урхалений викалаш, иштта кхален бахархой, бераш, боккхийбараш.

«Шоатта ди дIадоладелар нах бахача ценошта гонахьара доаозш цендарца. ДIаьхача

Ианна хьагульенна нувхаш дIаяьхар. Цул тIехьагIа доакъашхоша берий бешамий доаознашка лостам бир, гаьнашта кIир техар, гIандашта басар хьекхар. Хоза хет, иштта юртахой оарцагIбаьлча. Баркал оал аз кхален бахархошта, вай республика лостам болаш, цIена хилар царна дезарах», - аьлар ше къамаьл деш «Сердало» га-

зетага МагIалбика кхален администраце кулгалхочо Къоастой Иаддал-Хьамида.

Белгалдаккха дезаш да, цу тайпарча кхетаченаша, лостам барал совгIа, нах вIашагIтохаш хилар. Къахъегама шоатта дIадахьарах, МагIалбика кхале хозагIа а цIенагIа а йийрзар, бIаьсти хьатIайоагIаш.

Чамалхара гIувнаш тоаеш латт

Султиганакъан Йоакъап

Чамалхара гIувнашта лаьрхIа дола доазув нийсдеш, из моттиг тоаеш, боахк болхлой. Арште бахача наха хий лоаттадергда ювцача гIувнаша. Из хоам «Сердалога» бир Шолжа кхален администраце.

«Таханарча дийнахьа чIоагIа лоархIае да, бахархошта боагIача боараме хий лоаттадар. Болх йистебаьлча, цIена, керда хий мела йиш хургъа Арште бахача наьха», - йоах тхогарча хоамо.

Цу тайпара доккхий балхаш деш латт тахан вай мехкарча юрташка, шахьарашка; бахархой хин гIулакх тоадар духьа.

ГIалгIай мехка, цIай хьатIадоагIаш, къахъегама шоатта дIадихьар

Гаьгенаькъан Мартина

Мархаш дастара цIай хьатIадоагIаш, ГIалгIайчен ерригача юрташка къахъегама шоатта хилар. Из хилар

Долакха-Юрта а, яхаш, дийцар «Сердало» газетага юртарча администраце болхлоша.

«Бекарга бетта ялхлагIча

дийнахьа ГIалгIайчен бахархой юрташка, шахьарашка, шоай цIен юерча доаознаш тIа лостам беш хилар. Долакха-Юрта кулгалхочо Тиймарзанаькъан Мусас яхачох, цу тайпа-

ра болам теркам боацаш бита йиш яц бахархоша, хIана аьлча бехктокхаме хиларо, барт хиларо моллагIдолча гIулакха тIа толам боаккх», - йоах хоамо.